Prijs 40 cent

KAMP-TOESTANDEN 1944-'45—'48

RAPPORT

DR VAN DER VAART SMIT

met een voorwoord van

PROF. MR G. M. G. H. RUSSEL

1949

N.V. UITGEVERIJ KEIZERSKROON - HAARLEM

KAMP-TOESTANDEN

1944-'45—'48

RAPPORT

DR VAN DER VAART SMIT

met een voorwoord van

PROF. MR G. M. G. H. RUSSEL

1949

N.V. UITGEVERIJ KEIZERSKROON - HAARLEM

VOORWOORD

•

Ille crucem sceleris pretium tulit, hic diadema.

De een kreeg een kruis, de ander een kroon tot vergelding voor zijn misdaad.

Juvenalis, Satiren 13.105

Dr H. W. van der Vaart Smit deed bij zijne samenvatting van mishandelingen, waaraan sedert de bevrijding politieke verdachten hebben blootgestaan, slechts grepen uit zijn omvangrijk materiaal.

Wie bekend is met de toestanden, welke sedert September 1944 in het toen herwonnen vaderland en nadien in geheel Nederland zijn ontstaan, weet, dat de schrijver op sobere wijze is te werk gegaan bij het weergeven van gebeurtenissen.

Van Mei 1945 af nam ik onafgebroken kennis van klachten, die uit vrijwel alle delen van Nederland binnenkwamen omtrent misdadige en liederlijke behandelingen van Nederlandse mannen, vrouwen en kinderen, onder vigueur van Militair Gezag, Militaire Commissarissen, Binnenlandse Strijdkrachten, P.O.D., P.R.A.(C.), Bureau Nationale Veiligheid en andere instanties. Daarom kan ik verklaren, dat de soort van mishandelingen, die de schrijver vermeldt, bevestigd worden door mededelingen, welke mij mondeling en schriftelijk bereikten. De gepleegde folteringen waren geen „spontane" reacties van gedurende jaren onderdrukte volksgenoten. Neen, zij waren handelingen door misdadigers, van wie velen gebruikt zijn om, vaak zonder enige gegronde aanwijzing, ongeveer 125.000 mensen te doen arresteren en velen van hen te laten mishandelen. De overheid heeft honderden mannen, van wie een groot gedeelte afkomstig uit bevolkingslagen waaruit men geen beambten voor de rechtspleging dient te kiezen, bij de organen van P.O.D., P.R.A.(C.) en B.N.V. benoemd of geduld om als rechercheurs en instructie-ambtenaren dienst te doen, zonder enige vakopleiding of toetsing op moraliteit. Het ligt voor de hand, dat aldus van een „rechts"pleging niet veel terecht kon komen.

Honderden dossiers zijn mij toegezonden waaruit blijkt, dat dr van der Vaart Smit bij de verstrekking van gegevens bescheiden is geweest.

Zeer vele slachtoffers hebben het vertrouwen in regering, rechter, kerk, godsdienst en mensheid verloren. De schijnbare berusting in het aangedane en voortdurende leed is gevaarlijk. Tal van

geheel of ten dele voorwaardelijk geïnterneerden hebben tot nog toe geaarzeld rechtmatige klachten ter kennis te brengen van bevoegde instanties, doordat Procureurs- en Advocaten-Fiscaal aan de Kantonrechters, Afdeling Overgang Bijzondere Rechtspleging, kunnen kennis geven, dat zulke geïnterneerden de gestelde voorwaarden niet naleven. Die voorwaarden kunnen onder andere zijn, dat de schuldige zich als een goed Nederlander en naar de aanwijzingen van aangewezen instellingen of personen moet gedragen; dat hij niet zal omgaan met bepaalde personen; niet zal toetreden tot bepaalde verenigingen; bepaalde vergaderingen niet zal bijwonen; dat hij bepaalde arbeid zal verrichten; een bepaalde verblijfplaats zal hebben; zich op bepaalde tijdstippen moet melden; een waarborgsom tot een onbeperkt bedrag zal storten; verplicht zal zijn tot vergoeding van aangerichte schade, en voorts elke andere voorwaarde het gedrag van de schuldige betreffende, welke niet de godsdienstige en staatkundige vrijheid beperkt. Kortom, het Tribunaal, thans de Kantonrechter, kon en kan aldus de schuldige tot „slaaf" maken en hem de meest onmogelijke voorwaarden opleggen. Die zogenaamde proeftijd bedraagt ten hoogste drie jaren en loopt niet gedurende de tijd, dat degene, aan wie de bijzondere maatregel van internering is opgelegd, rechtens zijn vrijheid is ontnomen.

De Procureurs-Fiscaal bij de Bijzondere Gerechtshoven geven aan de Kantonrechters kennis als naar hun mening de voorwaarden niet worden nageleefd.

Het is mij gebleken, dat de bedoelde slaven aldus onderworpen zijn aan de wil van die Procureurs-Fiscaal en hun ondergeschikten. Richten gedupeerden zich tot de Koningin, de Minister van Justitie, de Commissaris der Koningin in de Provincie, de Eerste en Tweede Kamer der Staten-Generaal of andere instanties, dan hebben zij steeds te vrezen, dat de Procureur-Fiscaal met zijn „recht over leven en dood" (jus vitae ac necis), al dan niet op verzoek van de regering of van een (belasting)ambtenaar, gelijk Jupiter zijn wenkbrauwen fronsend, hen (opnieuw) doet interneren.. Is de proeftijd gedurende drie maanden verlopen, dan heeft de Procureur-Fiscaal geen vat meer op de servus. Het omschreven tyrannieke middel kan zich wreken. De opgekropte wrok van voorwaardelijk geïnterneerden en van allen die onrechtvaardig zijn behandeld en al dan niet mishandeld en beroofd, kan een wals worden welke geen regering, geen politie- en militaire macht zal kunnen tegenhouden en welke dan verpletterend zal rollen over instellingen en personen, die schuld aan de wreedheden hebben .... tenzij met de grootste spoed alsnog recht wordt gedaan aan hen die thans nog lijden in kampen en gevangenissen en aan allen die onrechtmatig zijn benadeeld.

Andere slachtoffers van wreedheden zwegen uit schaamtegevoel, geestelijke, lichamelijke, financiële ellende, wanhoop, wantrouwen jegens de overheid of in afwachting dat het uur der vergelding zal aanbreken.

Het is noodzakelijk de getroffenen geestelijk en financieel te helpen. De Staat moet zorgen, dat over de gehele lijn het onrecht wordt

hersteld. Dit omvat de opheffing der onschuldig of te zwaar gestraften en van al diegenen welke mishandeling hebben ondergaan, en/of wier vermogen is geroofd; bestraffing van hen die in de na-oorlogse politieke rechtspleging zich hebben misdragen. Een uiterst spoedige beëindiging der gehele Bijzondere Rechtspleging, onvoorwaardelijke invrijheidstelling van alle politieke delinquenten met uitzondering van de eigenlijke zogenaamde criminelen, herstel van alle ontnomen rechten, met inbegrip van toekomstige pensioen-aanspraken en van ingegane pensioenen, vergoeding wegens veroorzaakte schade, zijn onafwijsbare eisen. De zogenaamde criminele gevallen moeten opnieuw onderzocht worden door de grondwettelijke justitie.

De regering en een groot deel der gebreidelde pers trachten nog steeds struisvogelpolitiek te spelen, de feiten te ontkennen of te verkleinen. Dat is een echt Nederlandse regeringstactiek van na de bevrijding, een der kenmerken van de politiestaat die hier te lande op schier elk gebied heerst. Iedere poging om goedwillenden de ogen te openen, moet worden aangegrepen om de rechtsstaat te herstellen, op straffe, en dan op gevaar, van gewelddadige ingrepen bij nalatigheid. Slechts in een rechtsstaat kunnen vrede, rust en veiligheid heersen. De politiestaat voert tot revolutie. „Als alle andere rechten zijn ontnomen, is het recht op revolutie volkomen gemaakt." (Thomas Paine.) De enige wijze om daaraan te ontkomen, is eerlijk schuld belijden, gepleegd onrecht herstellen, de „na-oorlog"-schuldigen op rechtvaardige wijze straffen, in het vervolg rechtvaardigheid en recht betrachten. Indien de regering ook thans daartoe niet mocht overgaan, kan zij aannemen, dat wrok, wraaklust en omwentelingsdrang steeds dieper doorvreten, totdat het gezag van Kerk en Staat volledig is ondermijnd.

Helaas zijn er zelfs zogenaamde intellectuelen die met sarcasme of hoon publicaties omtrent de rechteloosheid beantwoorden; die spreken van sensatie indien enkelingen zich inspannen om voor de menigte het onrecht te ontleden en verdrukten weer een levenskans te bezorgen. Die zogenaamde intellectuelen zijn dezelfden die heftig tekeer gaan, indien zij slechts vrezen dat in een verre toekomst hun niet voor honderd procent recht zal worden gedaan zoals zij dat recht zien. Een enkel uur van behandeling zoals de politieke verdachten, voor wie de brochure het opneemt, maanden of jaren hebben ondergaan, zou afdoende zijn om die personen begrip van recht bij te brengen, maar dat middel zou onrecht zijn.

De mishandelingen, waarvan de brochure spreekt, hebben plaatsgehad in de jaren 1944-1947. Zelfs in 1948 zijn gruwelen voorgekomen. Thans nog is de voeding in verschillende bewarings- en verblijfplaatsen slecht. Indien de Staat voldoende gelden beschikbaar stelt, kan de enige conclusie zijn, dat een gedeelte der middelen niet voor het bestemde doel wordt aangewend. Dat kan de overheid niet doen constateren door „contrôle" op de gebruikelijke wijze. Niet na voorafgaande aanmelding, doch onverwacht dienen de hoogste justitiële ambtenaren tijdens de maaltijden hun slag te slaan, te ruiken en te proeven wat de bewaarden en gevangenen te

eten krijgen. Enige dagen maag- en darmstoornissen moeten zij voor het algemeen welzijn over hebben.

De brochure van schrijver zou ik belangrijk kunnen aanvullen, alhoewel de feiten op voldoende wijze naar voren zijn gebracht. Het boekje is geen lectuur voor kinderen, evenmin voor sadisten. Men mag aannemen, dat de wijze waarop de verspreiding geschiedt, de beste waarborg is, dat te jeugdige personen geen kennis van de inhoud krijgen. Het buitenland echter zal de brochure wel leren kennen; daar is Nederlands naam door de Bijzondere Rechtspleging reeds sedert jaren slecht. De Nederlandse Staat moet gereclasseerd worden ook over onze grenzen; daartoe is een ingrijpen van de regering nodig, doch dat kan niet geschieden alvorens de oorsprong van alle kwaad, gelegen in de Londense Koninklijke Besluiten en de daarop steunende Bijzondere of Buitengewone Rechtspleging, in de ruimste zin genomen, wordt veroordeeld en volledig is opgeruimd.

Wie aansprakelijk zijn voor de misdrijven aan politieke verdachten begaan, is bekend: de achtereenvolgende regeringen, het Directoraat-Generaal voor Bijzondere Rechtspleging, met al hetgeen daartoe behoort, zoals het B.N.V., P.O.D., P.R.A.(C.), tal van beheerders en bestuurders door het Nederlandse Beheersinstituut aangesteld, en dit instituut zelf, kampcommandanten, bewakers en bewaaksters, verschillende ambtenaren van de Koninklijke Marechaussee en andere organen.

Duizenden, die eerst door de Bijzondere Rechtspleging zijn mishandeld, beroofd en gedood, of hun erfgenamen, zijn bovendien in de greep van de fiscus geraakt. Inspecteurs en accountants van 's Rijks Belastingen, fiscale recherche en F.I.O.D., de Centrale Vermogensopsporingsdienst, hebben het oirbaar gevonden, dezelfde slachtoffers nog eens te kwellen met verhoren en met aanslagen, die tot in tonnen en millioenen lopen. Het is zover gekomen, dat Procureurs- en Advocaten-Fiscaal, wanneer zij politieke verdachten een onvoorwaardelijke buitenvervolgingstelling gaven, op het bewijsstuk een aantekening plaatsten, welke voor de inspecteurs een aanduiding was om de ongelukkigen op te vangen en onder waanzinnig hoge aanslagen te bedelven, terwijl die belastingplichtigen geen argwaan in de venijnige aantekening hadden. Dergelijke aantekeningen zijn gesteld ingevolge een regeling tussen de departementen van Justitie en Financiën!

Hetgeen ik vermeld, kan ik bewijzen. Mijne gegevens hebben een omvang aangenomen, dat jaren nodig zouden zijn om ze geheel te verwerken. De goede, wellicht nog dommelende, meerderheid der Nederlanders weet niet eens dat en hoe sedert jaren bewijsmateriaal van politieke verdachten, door opsporings- en onderzoekende ambtenaren in beslag genomen, verdwenen is, zodat de beschuldigden zich niet met succes hebben kunnen verdedigen bij Tribunalen, Bijzondere Gerechtshoven, Zuiveringsraden en dergelijke. Zij weten misschien ook niet, dat en hoe talrijke dossiers geheel of ten dele zijn verdwenen of vervalst en dat stukken zijn vernietigd. Evenmin is het hun be-

kend, dat en hoe valse verklaringen aan getuigen en andere verdachten zijn ontlokt of afgeperst. De kamppsychose en kampneurose is veroorzaakt door kampcommandanten en bewakers en uitgebuit door rechercheurs van P.O.D., P.R.A.(C.) en andere instanties. Kort aangeduid bestaat deze toestand hierin, dat verhorende ambtenaren de verdachte of getuige op allerlei wijzen, met vriendelijkheid, bedreiging, geestelijke of lichamelijke mishandeling bewerken, hem, in strijd met de waarheid, mededelen, dat X allerhande bezwarende verklaringen over hem heeft afgelegd en hem voorhouden dat bij erkenning van feiten eerstdaags zijn invrijheidstelling zal plaatshebben. De verhoorde verklaart daarop uit angst of woede zijnerzijds gefantaseerde dingen, die hem soms werden gesuggereerd. Herhaaldelijk heeft de pers dergelijke gevallen behandeld. Aldus zijn er vele rapporten opgemaakt, die gediend hebben als bewijsmateriaal bij Tribunalen, Bijzondere Gerechtshoven, Zuiveringsraden, belastinginspecteurs enzovoorts. Om te zwijgen van medeburgers, die maandenlange mishandelingen hebben ondergaan en rechtstreeks met geweld tot bepaalde verklaringen zijn geprest.

Wanneer jarenlang honderden mensen gedetailleerde gegevens verstrekken omtrent schandelijke instructie-methoden door verhorende ambtenaren en wanneer men als jurist zelf heeft meegemaakt, hoe getracht wordt gegevens tegen verdachten te construeren, dan weet men dat de toestand rot is. Dan moet men ook aannemen, dat aan zeer vele uitspraken van Tribunalen en Bijzondere Gerechtshoven geen of weinig waarde mag worden toegekend, omdat immers processen-verbaal en getuigenverklaringen al te vaak onjuist en meinedig zijn.

In afwijking van de conclusie waartoe dr van der Vaart Smit komt, acht ik het noodzakelijk, dat ter verantwoording worden geroepen degenen die schuldig zijn aan de chaos der Bijzondere Rechtspleging en aan de daarmee samenhangende mishandelingen.

Ter aanvulling op de gegevens van schrijver laat ik volgen een gedeelte van hetgeen een groep van ex-politieke delinquenten mij berichtte. De daarin genoemde drie namen laat ik weg. Namens de groep schreef een hunner :

„Wij hebben meegemaakt hoe onder drie opeenvolgende katholieke ministers van justitie het sadisme in de kampen hoogtij vierde, hoe wij geestelijk maar ook lichamelijk mishandeld werden. Hoe zonder vorm van proces al onze meubelen geroofd werden, onze vrouwen verkracht, onze kinderen weggevoerd werden, zelfs pas geboren kinderen van de moeder weggenomen werden. Ik heb het bewust vermoorden gezien van de slachtoffers. U wilt namen weten: nu in cel 412 in Scheveningen, gang B, is de oud-luitenant van de artillerie.... de hongerdood gestorven. Drie weken lang had men om een dokter gevraagd die niet kwam; twee dagen later was hij gestorven. De kolonel .... gaf men geen insuline en ook hij stierf kort daarop. Nog tientallen namen zou ik u kunnen noemen. In de kampen hielpen de doktoren mede om ons kunstmatig 30 % onder

het normale lichaamsgewicht te houden. Pas wanneer hongeroedeem in zijn ergste vorm dreigde, kreeg men extra-voedsel, wat de pers aanleiding gaf om te schrijven dat de politieke delinquenten in de kampen eieren kregen. Zes weken konden wij ons niet wassen (Fruitweg), samengeperst met zeventig mensen in een kelder waar slechts plaats was voor hoogstens vijftig. Hongeroedeem, schurft, bloeddiarrhee, ringworm was schering en inslag door gebrek aan de meest primitieve hygiënische toestanden die er in de kampen heersten. Uit Duindorp werden wij *weggeknuppeld* door het corps Koninklijke Nederlandse Marechaussees dat onder leiding stond van de heer. . . ., die dit alles zag gebeuren en er niets tegen deed. Hij is intussen tot kolonel bevorderd. In Westerbork werden . . . . zwangere vrouwen . . . . op een ladder gebonden en zo door het kamp rondgedragen. Men speelde kaart op de buiken van deze zwangere vrouwen onder de woorden: „dat moffenkind wat je bij je draagt mag gerust kapot gaan." Kampbewakers en kleinere beulen, zelfs kampcommandanten, deden aan de mishandelingen mede. Die jongen Peters werd in de Fruitweg iedere week ongeveer zijn kaak in elkaar geslagen en werd dan in het prikkeldraad van de zogenaamde Spaanse ruiters geranseld."

Een andere aanvulling ontleen ik aan een recent schrijven, eveneens met weglating der (volledige) namen van de daders:

„Wat zou ik bereiken indien het gelukte een aanklacht tegen één van dat gespuis ingediend te krijgen, bijvoorbeeld tegen, om enigen te noemen, een Piet S. (veertien jaar gezeten wegens pakjes stelen uit auto's), een M. van de Levantkade, commandant R. (kamp Schokland, gewezen bootwerker uit Rotterdam), sadist, die zijn slachtoffers tot hun lippen door een modderig vijvertje lopen liet en een geweer op het slachtoffer liet leegschieten, de man die 's nachts onder toezicht van. . . . zijn mishandelingen uitvoerde, de mensen met vijftien graden vorst op blote voeten een uur en langer naar het werkobject liet lopen, met medewerking van een. . . ., de heren P. en anderen?"

Het rapport-dr van der Vaart Smit is sedert meer dan een jaar aan de regering bekend. Op 25 April 1949 heeft de schrijver een verzoekschrift gezonden aan de Minister van Justitie, dat ik als bijlage heb opgenomen. Tot nog toe heeft de regering niet ingegrepen.

Deze publicatie van het rapport is een eerste antwoord op dat stilzwijgen. De moedige schrijver wil ik niet toevoegen, hetgeen Gijsbert Karel van Hogendorp op 28 Juni 1828 aan zijn zoon schreef: „Gij hoopt op een man met een kop, en ik zie klaar, dat het blijven zal bij den man zonder kop." Moge blijken, dat spoedig regeringskringen zelven een einde aan de onhoudbare toestanden maken.

Uit de publicatie moge iedereen zichzelf een oordeel vormen over hetgeen in Nederland is geschied en zich afvragen of onder ambtenaren en onder andere in handel, nijverheid of in enige tak van werkzaamheid zich als fatsoenlijke mensen voordoende personen wellicht sadistische schurken steken, die jarenlang duizenden

mensen, politieke verdachten, hun vrouwen, mannen, kinderen en verdere familieleden, lichamelijk of geestelijk hebben mishandeld of financieel benadeeld. Het gaat om honderdduizenden benadeelde *mensen*. God sprak: „Laat Ons de *mens* maken naar Ons beeld en gelijkenis.... En God schiep de *mens* naar Zijn beeld; naar het beeld van God schiep Hij hem; man en vrouw schiep Hij hen." (Genesis I.26,27.)

Zij, die de Bijzondere Rechtspleging hebben uitgevonden en gedurende jaren lieten voortwoekeren, schijnen te zijn vergeten, dat het *mensen* betreft, die zij hebben voorgeworpen aan een stelsel, waaraan zelfs de meest integere en scherpzinnige beroepsrechters, die in de Bijzondere Gerechtshoven en de Bijzondere Raad van Cassatie hebben zitting genomen, zijn ten offer gevallen. Geen van die juristen immers kan weten of zelfs maar vermoeden hoevele door hen gewezen sententies met haar enorm hoge straffen juist zijn, want onbewust bouwden zij hun uitspraken op verklaringen van zogenaamde rechercheurs en andere ambtenaren, van welke zeer velen onbekwaam, anderen onbetrouwbaar waren, en op beschuldigingen, afkomstig van door kamppsychose en -neurose bevangen gedetineerde verdachten en getuigen.

Prof. Mr G. RUSSEL

MOORDEN EN MISHANDELINGEN

in de bewaringskampen en interneringskampen in 1945 en 1946.

•

Aangemoedigd door een suggestie van mijn raadsman tijdens mijn procedure, tevens voorzitter van de bond van oud-illegale werkers, leg ik dit geschrift in zijn hand met de vraag aan ieder, die met deze dingen van doen heeft, om dit materiaal te willen bezien en de consequenties, die uit een en ander voortvloeien, onder het oog te willen zien.

Oorspronkelijk is dit geschrift in kortere vorm als memorie door schrijver dezes ter gelegenheid van zijn verhoor als getuige door de Parlementaire Enquêtecommissie op 18 Mei 1948 aan de voorzitter dier commissie, mr L. A. Donker, in zijn functie van Tweede-Kamerlid overhandigd en door hem als zodanig aanvaard. Dit gebeurde, daar schrijver dezes binnen de Tweede Kamer vrij was, op volkomen wettige wijze. Nadien werden afschriften aan verschillende autoriteiten ter hand gesteld. De tendens dezer actie was om, met het oog op de komende jubileum- en inhuldigingsfeesten, op een zo brede amnestie aan te dringen, dat deze als een *dikke streep* onder de gehele aangelegenheid zou kunnen gelden. De gratie is achter de rug. Zij heeft — al hebben velen van haar kunnen profiteren — in de kampen, en niet alléén daar, algemeen teleurgesteld. Zij betekende geen dikke streep onder de gehele aangelegenheid, slechts een betrekkelijk kleine verlichting van straf voor een aantal naar verhouding niet al te zwaar getroffenen.

Zo blijft de zaak aan de orde! Voorts verzoek ik om in het oog te willen houden, dat in het hierna volgende geen volledig overzicht wordt geboden. Slechts een fragment van het overweldigende materiaal kwam binnen mijn bereik. Ook beschik ik niet over de scherpe toetsingsmethode der justitie en kon nimmer een opzettelijk onderzoek instellen. Ik kan dus niet waarborgen, dat geen enkel detail aanvechtbaar zou zijn. Maar ik heb de mij verstrekte getuigenissen naar het beste weten van mijzelf en enige vertrouwde lotgenoten zo zorgvuldig mogelijk geschift; alles wat ons ongeloofwaardig voorkwam of slechts door een enkele kon worden bevestigd, als niet voldoende gefundeerd ter zijde geschoven, excessen weggelaten, mij beperkt tot verklaringen van serieuze mensen, die bereid bleken desgewenst onder ede te bevestigen, wat zij mededeelden en zodoende slechts een fractie van het mij verstrekte materiaal gebruikt. Op deze wijze ontstaat een nog zwak beeld van de werkelijkheid. Deze is erger geweest dan hier beschreven wordt. Mocht onverhoopt een enkel detail gecorrigeerd moeten worden — het is mogelijk — anderzijds staat vast, dat een volledig overzicht een zeer zwaar boekdeel zou vullen, dat de hier gewekte indruk op vreselijke wijze zou versterken.

* * *

In het kamp aan de Levantkade te Amsterdam, met (behalve de vrouwen) een drieduizendvijfhonderd man, moesten de geïnterneerden in de beide grote mannenloodsen nacht en dag plat op het schaarse stro blijven liggen. Alleen voor het luchten — eens per dag — kwamen zij overeind. Zij kregen, nadat zij bijvoorbeeld in de school aan de Polderweg te Amsterdam gedurende veertien dagen (8 tot 22 Mei) niet anders hadden gehad dan in totaal *drie* keer een hompje brood en *vijf* keer *één* schepje eten, gedurende de eerste vijf dagen in het geheel niets dan uitsluitend water, daarna gedurende zeer lange tijd 's morgens *één* half sneetje brood, 's middags eveneens *één* half sneetje brood en 's avonds een kleine hoeveelheid middageten, namelijk een zesde liter, meest dunne soep. Dit middageten ontbrak vaak, zodat men dan het leven hield op in totaal een snee brood per dag plus een paar slokken water. Voegt hierbij, dat de mensen in de tijd van het „luchten" steeds zwaar afgeëxerceerd werden — men moest niet alleen telkens looppas maken, maar over het hele terrein met zijn ruw plaveisel van kinderhoofdjes dwars door plassen en vuil heen „kopje duikelen", robben, rollen enzovoort. Wie het ooglijkst pak droeg moest door de vuilste plassen! En dat de ganse tijd door, zulks met de duidelijke bedoeling de mensen af te beulen en zo miserabel mogelijk te maken. Voegt hierbij, dat men de mensen geheel uitgeplunderd had, hen van das, bretels, boordeknoopjes, overalls, goede schoenen, bagage enzovoort had beroofd. Voegt hier dan nog bij, dat velen hunner, bij wijze van extra luchten, met de handen een vreselijk vuile mesthoop leeg moesten halen, telkens een vrachtje met de handen tegen de kleren gedrukt dit een half uur ver weg naar de schuit moesten brengen, wekenlang de gehele dag door, en men kan zich voorstellen, dat spoedig de hele kampbevolking één wanhopige, vreselijk vuile, merendeels zieke massa stinkende paupers was, die met hun gemillimeterde hoofden, maar ongeschoren gezichten meer op bandieten dan mensen geleken.

In dit kamp waren zware mishandelingen aan de orde van de dag, gewoonlijk zo dat degene, die men „nemen" wilde, op handen en voeten moest gaan zitten, het zitvlak omhoog en dan met een gummiknuppel, de geweerkolf of een eind hout werd afgeranseld. Dit geschiedde nu met deze dan met gene, soms met velen tegelijk, de gehele dag door. Aan het gejammer was nimmer een einde. En dan ging het vaak tot bloedens toe of totdat men er bewusteloos bij neer lag. Zelfs dysenterielijders werden mishandeld, meermalen dermate, dat bloed en vuil, uit hun lichaam geslagen, zich over het gehele lichaam verspreidde, tot in hun nek toe. Er werd ontzaglijk veel geslagen. Het is een wonder wat de uitgemergelde en afgebeulde stakkers verduren konden. Trouwens, die het niet volhouden konden, vertellen het niet meer na.

Vaak vormde bij het mishandelen het zogenaamde „grammofoonplaatdraaien" voor de bewakers een bijzonder vermaak. Dat is, dat men met een vinger in het oor en met een vinger van de andere hand op de grond om zijn eigen as moet draaien. Het tempo wordt hierbij door geweerkolfstoten opgedreven. Zelfs sterke mannen krijgen na een kwartiertje het schuim op de mond en vallen bewusteloos neer, laat staan de ongelukkige slachtoffers van het Levantkade-regiem!

Wie het kampleven niet langer volhouden konden en helemaal ziek werden, verdwenen naar de strafloods, naar het hok „verboden voor onbevoegden" en vonden hier hun einde. Ziek was eigenlijk iedereen. Dysenterie, schurft en dergelijke heersten sterk. Men liet de lijders eenvoudig in hun vuil liggen en de stank, die bij deze zieken heerste, was meer dan vreselijk. Gelukkig is de natuur zo barmhartig, dat de lijders de stank die het gevolg is van hun eigen toestand, zelf niet meer ruiken. De geneeskundige dienst was een bespotting. Kortom, het was een vreselijke toestand! Hoeveel ongelukkigen op deze wijze hun einde vonden, is aan de kampbewoners niet bekend geworden. Het zijn er ongetwijfeld talloos velen. Zij zijn in wezen beestachtig vermoord, na beestachtig mishandeld te zijn.

In het algemeen is; wat hierboven van de Levantkade kort wordt aangeduid, voor de meeste kampen en bewaarplaatsen in gelijke mate geldend. Er is zo goed als overal op ontzettende wijze honger geleden. Hongeroedeem hebben duizenden gehad. Mishandeld tot uit den treure zijn er tienduizenden. Geslagen met gummiknuppels, geweerkolven, karwatsen, stukken hout enzovoort, is er niet slechts in 1945, maar ook in 1946 tot zelfs 1947 toe over het gehele land. Ik herhaal de beschrijving hiervan — ten einde niet eentonig te worden — niet telkens opnieuw, maar beperk mij in het volgende tot de vermelding van datgene, wat na het reeds genoemde als *buitengewoon* kan worden gekenschetst.

Tot dit *buitengewone* reken ik, dat in *Vlaardingen* in het kamp „De Vergulde Hand" er van het begin af aan twintig mannen aan de ketting geklonken werden. Van hen zaten er vier met drie kettingen aan elkaar, dag en nacht. Zulk een ketting bestond uit negen schalmen halfduims ijzer, samen negen pond wegende, die alleen soms voor een bad en verschoning werden losgeslagen, maar direct er na door de smid weer vastgeklonken. Zich ontkleden kon men natuurlijk niet. Men moest samen naar de WC, lag gezamenlijk in het stro en moest precies tegelijk gaan liggen en opstaan. De enkels gingen door het wrijven der ijzers spoedig stuk, maar dit werd medisch *niet* verzorgd. Het mocht niet. En in 1947 heb ik wonden gezien, door deze ijzers gemaakt, die na twee jaar nog niet genezen waren, onder andere van de heer Valstar uit Naaldwijk, die vier en een halve maand in deze ijzers gelopen heeft. Eens, toen drie man wegliepen, werden voor straf ruim honderd man tegelijk voor geruime tijd in de kettingen gelegd. Uitvinder van deze marteling was de kampcommandant A. [1]) Maar hij staat niet alleen. Ook in het kamp Vianda te *Hoek van Holland* gebeurde hetzelfde, eveneens in het kamp *Avegoor* en niet te vergeten in de zeer zware *Carel-Coenraad-Polder* in Groningen, waar men de kettingen bovendien nog met grote meest met zand gevulde granaathulzen verzwaarde.

Van bijzondere aard mag ook genoemd worden, dat het voor

---

[1]) Ten einde niet eventueel als „smaadschrift" behandeld te kunnen worden, zijn in dit geschrift de namen van kampcommandanten, rechercheurs, bewakers enz., die zich aan moorden en mishandelingen schuldig maakten, met letters aangeduid. De lijst dezer namen is natuurlijk — voor bevoegden — ter beschikking.

mannen en vrouwen bestemde kamp Borger „met ongeveer tweehonderd geïnterneerden" een vrouwelijke kampcommandant had, mej. B., een type straatmeid, die, met een complete middeleeuwse gesel, een uit zeven leren, van knopen voorziene riemen bestaande gesel gewapend, mannen en vrouwen regeerde. Zij liet haar slachtoffers met ontblote ruggen voor zich bukken en sloeg er dan bij de bestraffing van echte of gefingeerde lichte vergrijpen en bij het verhoren met dit tuchtwerktuig onbarmhartig op los. Ook liet zij het vaak door haar personeel doen. Zij was experte in het verzinnen van straffen. Wat denkt men bijvoorbeeld van een rentocht door het dorp (ik noem als slachtoffer een zekere Stevens), waarbij de hiermee bedachte hard lopend het gánse dorp door moest, een bewaker per fiets naast zich, die er onderweg geregeld met een eind hout op los sloeg, en de opvoeding van de jeugd van Borger hierdoor?

Bijzonder berucht is het kamp te *Westerbork*. Wat hier de vrouwen is aangedaan tart elke beschrijving. Vele vrouwen en meisjes durven het gebeurde uit begrijpelijke schaamte zelfs aan hun naaste verwanten niet te vertellen. Naakt uitkleden door troepen sadistische mannen — bewakingspersoneel en nog achtergebleven Joden — kaalscheren van onder en boven, was bij de eerste transporten regel. Meer dan eens moet er met de gummiknuppel in de geslachtsdelen „gewerkt" zijn, zogenaamd om „kleine Mussertjes er uit te halen". Medegedeeld werd ons, hoe een zwangere vrouw meer dan eens rondom een barak is gejaagd, dat na drie dagen een spoedig gestorven kind is geboren en de vrouw zelf maandenlang aan de rand van de dood zweefde. Zwangere vrouwen schopte men op vreselijke wijze tegen de buik. Geblinddoekte (en vastgebonden) vrouwen werden door gehele groepen misbruikt. Medegedeeld werd ons, hoe een vrouw (de naam is ons bekend, de patiënte wordt voor rekening van het DGBR medisch verzorgd, zij moest in 1948 nogmaals worden geopereerd) een grote wortel met de geweerkolf in het geslachtsdeel gehamerd werd, waardoor het onderlijf openscheurde en later wegens infectie de baarmoeder moest worden weggenomen, zodat deze dertigjarige gehuwde vrouw onvruchtbaar werd! Gruwelen van onzedelijkheid, waartoe men de twintigste eeuw niet meer in staat zou hebben geacht, zonder tal zijn hier begaan.

Dikwijls ook werden mannen vlak bij de vrouwenbarak gemarteld, opdat hun vrouwelijke daar gevangen verwanten op deze wijze tevens gekweld konden worden, enzovoort.

Trouwens, naaktparades en mishandelingen van onzedelijke aard zijn niet het monopolie van Westerbork geweest. Zij worden van vele plaatsen en uit alle delen van het land gemeld, tot het meest ongelofelijk schijnende toe, als bijvoorbeeld het te Duindorp geverifieerde geval van een bewaker, die een meisje met geweld de borst afdraaide. Van het vrouwenkamp Plompetorengracht te *Utrecht* deelt men naaktparades tot zelfs nog in de winter van 1945-1946 — en dan buiten — mede!

Te *Gouda* werden zeven vrouwen, onder wie een moeder van veertien kinderen, door een bengel op last van hogerhand van onder

en boven kaalgeknipt. Andere getuigen delen mede, dat zij te *Apeldoorn* gezien hebben, hoe een meisje ondersteboven is vastgebonden, naakt, een trechter in haar geslachtsdeel werd geplaatst en een bewaker hierin.... urineerde. Te *Winschoten*, waar men de uit Duitsland teruggekeerden verwerkte, lagen in het grote huis van bewaring en daarna in de vieze leerlooierij van Hart (kamp Hart) ongeveer achthonderd mannen en vijfhonderd vrouwen. De mannen beneden, de vrouwen boven. De ondercommandant van Midwolda, C., inspecteerde hier de vrouwen bij voorkeur, wanneer zij wegens het noodzakelijke wassen van hun kleren naakt onder de dekens lagen, joeg ze er dan uit en maakte zijn gein. Bij een dezer gelegenheden werd een zwangere vrouw naakt van de trap afgeworpen. Zij bleef (de trap is vier tot vijf meter hoog) beneden bewusteloos liggen. Toen hierop de mannen beneden protesteerden, moesten zij buiten aantreden en werden zo hardhandig onder handen genomen, dat er drie mannen met gebroken ribben bleven liggen. Toch hadden zij geen verzet gepleegd, alleen geprotesteerd. Te *Axel* werden Dee van Es en Marie Antheunisse in een aardappelkelder opgesloten. Later vond een opzichter van de Nederlandse Heidemaatschappij in het kamp Grote Eiland onder Sint Jansteen de lijken dezer beide als fatsoenlijke vrouwen bekend staande slachtoffers, beide met een paardelijn om de hals. Zij waren blijkbaar gewurgd. De aardappelkelder, waar hun lijdensweg begon, behoorde aan een zekere D. uit Axel, lid van het tribunaal Terneuzen, doch hieruit verdwenen, toen hij op heterdaad betrapt werd bij zijn bemiddeling ten gunste van de industrieel G. van der Peijl uit Terneuzen, die door het tribunaal tot honderdvijftigduizend gulden boete was veroordeeld en door D., die deze boete zelf had helpen opleggen, zich tegen tien procent commissie een belangrijke reductie zag aangeboden.

Mishandelingen van vrouwen door vrouwelijke bewaaksters, slaan, opsluiten gedurende vele dagen en nachten in te nauwe kasten, waarin de slachtoffers alleen staan konden, verknippen van het haar tot bloempotmodel, uittrekken van de nagels voor straf, enzovoort, tot het meest onmenselijke toe, het is een verschrikkelijk register van culturele smaad en schande. Wat in het kamp *Albino*, in de Korenbeurs te *Groningen*, te *Dordrecht*, te *Gorinchem* en waar niet al, met vrouwen gebeurd is, het is te erg om alles te noemen. Onderzoek?? Er zijn direct *en indirect* betrokkenen, die er meer belang bij hebben het bewijsmateriaal te laten verdwijnen....

Wij spraken over *Westerbork*. De mannen zijn er hier niet beter afgekomen. Men denke zich in wat het was toen een aantal mannen bij binnenkomst over de toegangsweg naar binnen moesten robben en toen in de grote betonnen gang door marechaussees en bewakers (deels van Veenhuizen gekomen) aldus werden ontvangen, dat zij eerst met het gezicht tegen de muur, benen achteruit, in hangende houding drie kwartier met de bagage in de ene hand, de andere hand met de naamkaart hoog tegen de muur, moesten blijven staan, waarbij het slagen regende en velen met het gezicht tegen de muur gebeukt werden, daarna met de handen tegen de muur, benen gestrekt achteruit, op de tenen moesten staan, zodat de marechaussees en bewakers onder hen door konden lopen. Hierbij schopten zij de

mensen van de benen, waardoor zij met het gezicht op de grond sloegen (onder anderen de heer H. Kroon, Hagendwarsstraat 24 te Meppel). Dit was de entree! Het vervolg bleef hiermede in overeenstemming. Er is te Westerbork ontzettend veel geslagen, eerst binnen, later buiten het kamp. Vermoord is bijvoorbeeld de heer Bekker van Enschede, die, terugkomende van zware uitputtende dwangarbeid op de heide, op circa twintig meter van zijn barak in elkaar zakte. Hij werd toen vreselijk geschopt en geslagen, vervolgens buiten zicht van de anderen achter de barak gesleept en hier verder mishandeld. De volgende morgen om half negen was hij dood. Aan de gedetineerde artsen werd opgedragen te constateren dat hij normaal ten gevolge van een longontsteking was overleden, maar zij weigerden. Een oude man van zeventig jaar werd, toen hij in zijn honger een verloren slablaadje van de grond opraapte en opat, door de bewaker E. ontzettend geslagen. Behalve deze E. waren met name de bewakers F. en G. om deze praktijken berucht. In de ziekenbarak 81 regeerde een verpleegster, mevr. H., die aan de patiënten, meest dysenterielijders, gedurende soms veertien dagen alle eten onthield, zodat vele ongelukkigen stierven. Soms stonden hier tien lijken tegelijk boven de aarde. De vrije-arts Bauduin van Coevorden heeft ten slotte aan de gruwel van deze „verpleegster'' een einde gemaakt. Getuigen van het gebeurde zijn de mannen, die de lijken moesten wegbrengen. Hun naam en adres staan ter beschikking. Aan een der slachtoffers, de oude heer Toxopeus, weigerde zij de toestemming om zijn testament te maken. De beproevingen, waaraan zij de mensen blootstelde, kent men bijvoorbeeld uit het geval dat zij eens toch eten verstrekte, namelijk pap, maar toen tevens de mensen een injectie gaf, zodat alles van boven en onder er weer uitkwam, waarna de getroffenen opnieuw gedurende vele dagen in het geheel niets kregen. Ook liet zij eens een lijk met ongebluste kalk bewerken. De gedetineerde artsen gingen de zieken wel rond, maar zij kregen geen medicijnen ter beschikking, hoewel hier grote hoeveelheden van aanwezig waren. De uitputting van de duizenden in Westerbork was zo groot, dat elke dag bij het appèl tientallen uit de rijen vielen.

Een zeer beruchte dag was te Westerbork de negentiende December 1945, toen een paar bataljons van de NBS met gevechtswagens, uitgerust met mitrailleurs, en motoren het kamp binnenvielen en rondraasden. Elke barak werd afgezet. Ieder werd van boven tot onder gefouilleerd. Slagen vielen overal. In barak 66 werden geheel zonder aanleiding schoten gelost. Het barakhoofd van barak 67 werd op een bank gelegd en met een dikke knuppel zwaar over zijn maag afgerost. Het was een furie van verschrikking.

Eens liepen te Westerbork een vijftal gedetineerden weg, doch, ter plaatse onbekend, werden zij spoedig in een bos omsingeld. Toen zij met de handen omhoog ten teken van overgave zich voor hun vervolgers opstelden, werden drie van hen doodgeschoten, onder anderen de heer Huizing van Beilen, voormalig brandweerluitenant te Den Haag; de vierde werd zwaar gewond en overleed kort daarna, en de vijfde, de heer Burgman van Amsterdam (Da Costakade 192bis), slaagde er in zich te verbergen, gaf

zich later over en bracht er toen, hoewel zwaar mishandeld, het leven af.

Niet onvermeld moeten blijven de mishandelingen te *Zweeloo*. Hier maakten de kampcommandant en zijn helpers er een sport van de mensen met zware stokken op het hoofd te slaan. Een der slachtoffers, naar Westerbork overgebracht en hier opnieuw onder handen genomen (in een ton heen en weer gerold en geslagen), overleed aan de te Zweeloo opgelopen wonden. Vele oud-gasten van Zweeloo lijden steeds nog aan hoofdpijnen en zenuwziekten (we ontmoetten een dergelijke die zenuwtoevallen op deze wijze levenslang meeslepen moet). Voorbeelden zijn onder anderen de heren F. en A. G. Warrink uit Emmen.

Van het huis van bewaring te *Almelo* meen ik als meer dan ergerlijk te moeten noemen hoe hier de straf bestond van de dusgenaamde „moffentrap". Het slachtoffer kreeg dan bevel zich gebukt, de benen wijd van elkaar, op te stellen; de bewaker, die de straf voltrok, nam van achteren zijn aanloop en gaf met zijn zware soldatenlaars de ongelukkige een geweldige trap tegen de geslachtsdelen. Dit doet een onduldbare pijn. Men beledigt de beesten wanneer men dit beestachtig noemt. Specialiteit in deze straf was volgens de getuigen de bewaarder I. Getuige, aan wie deze straf ook zelve werd toegepast, is onder anderen de heer H. Neumann, Prinsekampweg 4 te Almelo. Ook elders kwam deze mishandeling voor. Te Almelo is het verder met nieuw aangekomen groepen herhaaldelijk gebeurd, dat de officiële bewakers samen met NBS-mannen deze groepen buiten opstelden, gezicht tegen de muur, en dan allen op de rij af van achteren met een gummiknuppel dermate op het hoofd sloegen, dat de mensen bewusteloos neervielen. Gehele rijen! Spelenderwijs!

Bij verhoren werden de mensen hier vaak aldus aangepakt: Men dwong hen hun hemd over het hoofd te trekken, zodat zij niet konden zien waar de slagen vandaan kwamen, en sloeg er dan, met alles wat men vangen en grijpen kon, op los. Het gehuil en gejammer der slachtoffers werd hier dag en nacht gehoord. De bewakers J., K., L., M., N., O. en P. sloegen onophoudelijk. Ook karwatsen werden hierbij gebruikt. Een geval is bekend van een uitgeslagen oog, dat op de wang bleef hangen en wonder boven wonder toch nog terecht is gekomen. Tot de meest mishandelden behoren hier A. ten Oever, Slettenaar, Nijboer, Schalk en Rutgers. Deze mishandelingen vonden regelmatig tot eind 1946 plaats. Ook de PRA-mannen waren hieraan schuldig, onder anderen Q., R., S. en T. Met hun medewerking is bijvoorbeeld de heer Kip Sr. uit Ootmarsum na verschrikkelijk toegetakeld te zijn dermate opgehangen, dat hij met zijn tenen nog juist de grond bereiken kon en in deze toestand opnieuw eindeloos geslagen, ten slotte in de „ijzeren kooi" opgesloten. Ook heeft dit mishandelen in het bijzijn van een „dame", mej. U., plaatsgevonden. Te haren believe lieten J. en enkele PRA-mannen een aantal gevangenen eerst ontbloot en geblinddoekt een tijdlang op de stenen vloer liggen, totdat zij goed koud waren, wierpen toen een aantal emmers water over hun slachtoffers uit en sloegen er toen met allerlei voorwerpen blindelings op los. Kentekenend voor de

mentaliteit hier is onder andere, hoe men zekere Bonko Rutgers, een sterke jongeman, eerst in de ijzeren kooi sloot, toen zijn oude vader voor de tralies haalde en de grijze voor de ogen van zijn machteloos toeziende zoon vreselijk sloeg, tot de oude er bewusteloos bij neer lag. Dit was als „straf" voor de zoon bedoeld!

Iets anders — ik vermijd het om gevallen van gelijke aard bij herhaling te noemen — is, hoe in cel 3 van de „Oxenhof" bij *Deventer* de mannen (een zevental) spiernaakt gedurende drie volle weken dag en nacht zonder matras op de koude vloer moesten blijven liggen. Een dezer zeven was de heer D. Kwakkel uit Kampen.

Nog erger was trouwens de strafcel van het fort „Blauwkapel" bij *Utrecht.* Hierin vertoefden regelmatig drie, vier, vijf of meer mensen. Het is een kelder waarin men komt door een luik in cel 5 en die, vrij groot, onder een aantal cellen doorloopt. De bovengrondse cellen, de dusgenaamde donkere cellen, doen hun naam reeds alle eer aan. Maar in deze keldergevangenis komt in het geheel geen daglicht en het kleine electrische lampje was regelmatig stuk. Voorts stond er steeds meer dan een voet water in de cel, de matrassen waren geheel doorweekt, de muren bedekt met een dikke laag salpeter en witte schimmel en het verblijf was er dan ook vreselijk. Deze kelder deed aan de beruchte keldergevangenis der GPOE, de Schlüsselburg bij Leningrad, denken. Hij was, terwijl de donkere cellen reeds onbewoonbaar waren, veel erger dan dit. Bovendien kreeg men er nooit middageten, slechts waterpap met brood, een enkele maal afgewisseld met wat cakes en zeer zeldzaam een klein stukje corned beef. In deze kelder hebben onder anderen „gewoond" de heren Wagenaar, oud-burgemeester van Tilburg, Broekhoven, Schuilenburg en Kruit. Geslagen werd er op fort „Blauwkapel" veel door de bewakers V. en W. Overigens, ook deze kelder staat niet alleen. Ik noem de kelder van fort *Honswijk,* tien meter onder de grond, waarin onder anderen de heer Gemmeke woonde en — nog erger — dr A. Grote van Februari tot Juli 1946, alzo gedurende vijf maanden, in het kolenhok moest verblijven, dat 1.50 m hoog, 80 cm breed en 2 m lang was, steeds in het pikdonker, behalve 's nachts wanneer men hem met licht, zogenaamd ter contrôle, zelfs eens veertien malen in een nacht, kwam kwellen. Een enkele maal werd hij voor vijf minuten gelucht, doch dit was zeer zeldzaam. Ook de bunker *Blaskowitz* bij Hilversum is berucht. Van de drieëntwintig cellen stonden er steeds twee onder water, deze waren zogenaamd onbewoond, doch werden wel degelijk gebruikt. In deze watercellen hebben onder anderen „gewoond" G. Overmars en Steenbergen. Ook 's winters en dan bovendien geheel zonder verwarming. Hier werden de gevangenen op 19 November 1945 voor het eerst na drie maanden gelucht; twintig man aan de ketting en met losse schoenen in de maat lopen. De bewakers trapten hierbij de mensen op de hielen, zodat ze hun schoenen verloren, waarna degene die zijn schoen opraapte een schop tegen het onderlijf kreeg en onder de koude douche ging. Verhoren (onder andere in April 1946) verliep hier aldus: eerst ging het slachtoffer negen dagen in de donkere cel (160×80 cm) zonder matras of dekens, waarin het nacht en dag

stikdonker was en enige centimeters water de vloer bedekte. Hier moest hij van 's morgens zes tot 's avonds acht uur staan en kreeg alleen 's nachts een bankje. Het was er natuurlijk steenkoud. De patiënt, wiens lotgevallen we hier beschrijven, had pas longontsteking en pleuritis gehad! De eerste nacht kwam een bewaker voorlopig verhoren, sloeg en trapte de gevangene geweldig (resultaat een breuk), liet de man zich naakt uitkleden, joeg hem daarna onder de koude douche, waarbij hij hem met een stuk ijzer onder de straal sloeg en dreef hem nat toen weer zijn cel in. Hetzelfde procédé werd na vijftien minuten herhaald. De volgende nachten dito. Na negen dagen volgde het eigenlijke verhoor. Commentaar overbodig! Slachtoffers van dit regiem waren onder anderen Vriends, Vos, Heymans, Wegman. Ook de Koepel te *Arnhem* heeft zijn kelders. In deze gevangenis „woonden" onder anderen vanaf begin September 1945 tot einde Januari 1946 de heren Louwerens van Rotterdam, Bruggelink van Monster, Slob, Van Santen en Robertsen. Ze waren er steeds in het donker, hoogstens in het schemerdonker, want in de hoogte was gelijk met de begane grond een klein stuk raampje. Hier brachten zij de winter door zonder enige verwarming, zonder schoon goed, zonder enige ontspanning, zonder er ooit uit te komen, zelfs niet voor de kerk, rammelend van de honger — zij kregen alleen droog brood, nooit warm drinken en een heel klein beetje middageten. 's Morgens werd voor alle vijf te zamen één klein teiltje water gebracht. Het goed rotte ten slotte aan hun lichamen. Zij kregen schurft, zweren en ten slotte ook luizen. Het was een ontzettende toestand.... Ja, hoevelen hebben in kelders gewoond! De heer G. B. van Veldhoven uit Laren (G.) werd in Augustus 1945 in het kamp 't Poeske bij *Vorden*, na bij het fouilleren geweldig geslagen te zijn, in een donkere, ongeventileerde kelder gestopt, waarvan de hele vloer enkele centimeters hoog bedekt was met een laag uitwerpselen en urine, blijkbaar van eerdere slachtoffers afkomstig, die eveneens geen andere gelegenheid gehad hadden. Deze kelderbewoner werd te Vorden zo geslagen, dat eerst zijn bovenbeen brak, een kies uit zijn mond vloog en zijn bovenlip in tweeën gespleten werd. Enkele dagen later werd met stenguns zijn gezicht zo stuk geslagen, dat hij volkomen onherkenbaar werd. Zijn benen waren beiden stuk, zijn rug en bekken zo erg beschadigd dat hij levenslang invalide blijft en hij nu, na twee jaren, zich nog niet zonder pijn bewegen kan. Zijn halfzuster mevr. A. Rieffe-Kleiboer, Smedenstraat 185 te Deventer, zond over zijn geval op 9 April 1947 een uitvoerige klacht aan de procureur-fiscaal te Arnhem en aan de minister van justitie. Getuigen, onder anderen de behandelende arts dr de Haas, worden hierin genoemd. Een andere kelderbewoner was de heer Brands, opgesloten in een pikdonker kelderkot van het kasteel *Engelenburg* te Brummen. Ook de heer H. G. Vermeulen, Vermeerstraat 119 te Amersfoort, die, slechts met een overall over het blote lichaam gekleed, in de Nederlandse Seintoestellenfabriek te *Hilversum* in een pikdonkere kelder werd gestopt, waar hij zonder bed, matras of stro alleen de stenen vloer tot rustplaats had. Zijn behoefte deed hij noodgedwongen in een hoek en moest dan iedere dag dit met de handen, voor zover het de vaste bestanddelen betrof, verwijderen. De rest bleef liggen. Gelegenheid om zich te wassen kreeg hij niet.

Zijn brood moest hij met de op deze wijze bevuilde en vervuilde handen tot zich nemen. Vork of lepel werden niet verstrekt. Aldus bracht hij drie en een halve week door. Toen verscheen er een sergeant der Canadezen die hem verhoren wilde en zijn ernstig misnoegen over zulke toestanden te kennen gaf. Hij liet het slachtoffer schoonmaken en bezorgde hem tijdelijk een betere verblijfplaats. Kelderverhalen zouden een boekdeel vullen. We laten het bij de genoemde voorbeelden en gaan tot een ander hoofdstuk over.

Een nerveus makende soort van mishandeling was op vele plaatsen het spelen met stenguns door bewakende knapen, totdat deze wapens afgingen en er slachtoffers vielen. Op deze wijze verloor mr W. de Rijke, oud-commissaris van Overijsel, een been. Op deze wijze zag dr Galjart van Wassenaar te *Harderwijk* door stengunners te keer gaan, totdat er een dode viel en een tweede met een schotwond in de longen moest worden weggesleept. De dode was de heer G. Vos uit Amsterdam. Op deze wijze zijn er in de *Harskamp* tussen 15 October 1945 en 15 Februari 1946 op verschillende tijdstippen niet minder dan tien moorden gepleegd. Spelenderwijs! De heer Hardenbol uit Rotterdam (Lieven Verschuirstraat 25b) maakte het spelenderwijs doodschieten van mensen die op hun strozak lagen te slapen hier mede. Een ander geval is, hoe een jongen, die strafexerceren moest (liggen, opstaan, liggen, opstaan enzovoort) maar ten slotte niet meer kon, toen door een sergeant werd neergeschoten (Juli 1945).

In het voorbijgaan zij hier opgemerkt, hoe in deze zelfde periode in de Harskamp niet minder dan tweehonderdzevenenveertig gevallen van hongeroedeem voorkwamen. Het voedsel voor de gedetineerden kwam wel aan, maar werd door de bewakers zwart verkocht. Jhr Nahuys, toen aan de medische dienst van de Harskamp verbonden, bezat hierover uitvoerige rapporten.

Trouwens, de toestanden in de Harskamp verdienen nog breder vermelding. Toen er in de zomer van 1945 voor de vier- à vijfduizend mannen geen plaats genoeg was in barakken, moesten een vijftienhonderd man zich buiten in kuilen ingraven! Hier woonden zij, beschermd door een oud stuk zeil of een oude lap, vier à vijf man per kuil, onder anderen de arts dr van Renesse, ook de reeds onder Arnhem vermelde Louwerens en Bruggelink. 'n Nachts schoten de bewakers, vaak met meisjes zich amuserend, wildweg door de kuilenrijen en barakken (zelfs door de ziekenbarak) heen. Dan kroop dr van Renesse van kuil tot kuil om de gewonden te verzorgen. „Ik heb in deze tijd twaalf doden en drieëndertig zwaargewonden gehad," vertelt dr van Renesse. Oudejaarsnacht 1945-1946 was het heel erg. Toen wierpen de bewakers zelfs met handgranaten. Toen men de gedetineerde Kirsch, een dode, die reeds veertien dagen buiten gelegen had en een ondraaglijke lucht verspreidde, eindelijk begraven mocht, dat wil zeggen de kuil dichtgooien waarin hij lag, en zich bij de kampcommandant X. over deze toestanden beklaagde, zeide deze leider der heropvoeding: „Voor mijn part schieten ze jullie allemaal kapot." Gevoed werd men toen in de Harskamp met wortellof, aardappelstruiken en ander afval. Bij verhoren ging het er beestachtig toe. De reeds genoemde Louwerens bijvoorbeeld werd tot dit doel eens vier en een halve dag en nacht zonder eten of drinken

opgesloten en daarna verhoord, dat wil zeggen vier keer achtereen bewusteloos geslagen. En zó ging het met talloos velen. We vermelden hierbij, dat een zekere Keldermans (gedetineerde), tegen beloning met gunsten, bij deze mishandelingen zich als beulsknecht gebruiken liet. Dit is hem in zijn verdere gevangenschap door zijn lotgenoten niet onzacht toegerekend.

* * *

Het zijn geen uitzonderingstoestanden, die wij hierboven schilderen. Het was *overal* zo, gevarieerd naar gelegenheid. We doen enige willekeurige grepen.

Te *Meppel* werden aanvankelijk zeer velen in de Sing Sing opgeborgen, waar ontzettend veel geslagen werd. Ook werd hier eens iemand zonder meer van de trap afgeslingerd. Later werden de gevangenen in de ambachtsschool opgesloten, waar eveneens veel geslagen werd. Hier moesten op Pinksterzondag, direct na de preek van een der Meppelse predikanten, een groot aantal gedetineerden op de binnenplaats eerst zo lang looppas doen totdat sommigen er bij neervielen en toen moesten allen — en juist de bezwijkenden voorop — opnieuw, met een bos verroest ijzerdraad van honderd pond over het naakte lichaam aan de hals hangende, hard in de rondte lopen. Vooral de heer A. Spiker werd zwaar mishandeld. Hij kreeg niet minder dan tweehonderd pond te torsen en bezweek natuurlijk. Daarna moest carrousel gereden worden — naakt — dwars door het vol kleine steentjes zittende zand. Men moest op elkander rijden, de benen van de grond en de ruiter moest het paard voortdurend slaan. Deed hij dit niet of niet goed genoeg, dan hielpen de bewakers een handje. Vervolgens moesten allerlei dierengeluiden worden nagebootst. Hinniken als een paard, loeien als een koe enzovoort. Dit duurde geruime tijd. Daarna werd gevraagd of men het mooi gevonden had. Wie dit niet bevestigde, moest met zijn kin een lange streep door het zand slijpen. De volgende dag — Pinkstermaandag — werd deze vertoning herhaald, nadat de slachtoffers eerst op handen en voeten vanaf de derde verdieping naar beneden hadden moeten kruipen. De Meppelse mishandelaars brachten hun slachtoffers later naar Westerbork en zetten hier hun praktijken voort, mede met behulp van de bewakers van Westerbork. Een der ongelukkigen werd met geweerkolven zo in de zijde geslagen, dat bloed met gal uit zijn mond spoot (de heer H. Kroon). Bij *Nieuw-Leusen* werden K. Prins, R. Prins, mevrouw Santing en de zestienjarige Alex Duif, zoon van de directeur van de zuivelfabriek aldaar, vermoord. De jongen werd te voren door de marechaussee Y., kampcommandant van kamp Conrad te Staphorst, mishandeld. In de „Koudehorn" te *Haarlem* konden bewakers zich af en toe vermaken (winter 1946) door de gevangenen beurtelings onder kokend en dan onder ijskoud water te plaatsen — een soort personeelscabaret. In het kamp De Kuiper te *Schiedam* werden de gedetineerden in December 1945 naakt in een bak met koud water, waarin gemeenlijk tonnen werden afgeboend, gedreven, waarna men hen nat en naakt urenlang buiten in de vrieswind liet staan. Te *Dokkum* werden in een volksgericht vijf mensen ter dood veroordeeld. De eerste werd neergeschoten en moest door de andere vier begraven worden. Alle

vijf zouden zijn neergelegd, doch ingrijpen der Canadezen belette zulks. In de *Carel-Coenraad-Polder* werden in 1946 de heren van den Hof, R. Veen en W. Siemens bijzonder zwaar mishandeld. De beide eersten hebben het niet overleefd. De heer van den Hof is na zijn zeer ernstige mishandelingen naar het hospitaal te Westerbork overgebracht om hier geopereerd te worden, doch er was geen redden meer aan. Hij was geheel kapot van binnen. De heer Siemens woont St. Vitusstraat 54 te Winschoten. De vader van de jonge SS-man Bruinsma uit Boertange, ridderkruisdrager, werd, alleen omdat hij zulk een zoon had, zo zwaar mishandeld, dat hij aan de gevolgen overleed. Te *Marum* werd in het kamp aldaar de heer Goedvree uit Putten in Juni 1945 door de politieagent Z. tweemaal aan een kabeltouw opgehangen. Deze liet hem dan op het uiterste moment weer op de grond vallen — bewusteloos. Toen hij weer bijgekomen was, takelde hij hem in tegenwoordigheid van twee diakenen van de Gereformeerde kerk van Boerakker (een dezer twee was de kolenhandelaar AA.) met de revolverkolf het hoofd zo toe, dat hij nu — na drie en een half jaar — nog steeds niet op een zijde van het hoofd liggen kan. Ook de heer Onnes werd te Marum tweemaal aan het hoofd, en eenmaal aan zijn tenen opgehangen. Daarna werd gedaan of men hem met houtjes de ogen uitstak. Hij werd wel gewond, maar behield zijn ogen toch nog. Vervolgens werd hij met een ijzeren staaf in de keel gestoten en ten slotte door vier man op alle mogelijke manieren afgetuigd, zodat zijn gehele lichaam blauw was en hij overal bloedde. Meer dood dan levend werd hij toen bij de heren Goedvree en Berg in de cel geworpen. Later gebeurde hetzelfde met hem nog eens. Daarna verdween hij naar een hospitaal. De afloop is onbekend gebleven. Deze heer Goedvree werd later te Putten in een cel door de dronken boer AB., die met een band van de BVL om zijn arm rondliep, tot bloedens toe geslagen en toen bijna gewurgd. Hij zou geheel gewurgd zijn geworden indien zijn lotgenoten door voortdurend alarm niet de tussenkomst van anderen hadden bewerkstelligd. In Putten is ook de voormalige burgemeester van Putten, de heer Klinkenberg, met een gummistok en een eind kabeltouw geweldig afgerost en geschopt. Zijn nieren werden hierbij kapot geschopt. Deze heer is herhaaldelijk mishandeld en heeft lang in het lazaret der kazerne van Harderwijk met de dood geworsteld. In het kamp Oude Molen te *Naarden* zag de heer P. Bos, Rembrandtlaan 23 te Voorburg, in September 1945, een oude man van de wallen aftrappen. Daarna werd hij zo lang geslagen en geschopt tot hij dood was. In dit kamp lagen er 's morgens meermalen mensen vanwege honger en uitputting dood in het stro, trouwens hier niet alleen. In dit kamp werd onder anderen de heer Bosman, Loosdrechtseweg 123 te Hilversum, zo afgeranseld, dat hij dagenlang niet meer kon opstaan. Zijn gehele lichaam was rauw en vol bloeduitstortingen. De gedetineerde arts dr Gejus van der Meulen beschikte over niets tot hulp, kon slechts constateren. Dit sprak nog sterker toen er ten gevolge van de snelle vermagering (het totale menu bestond uit twaalf biscuits per dag en een halve liter waterige soep) en de onhygiënische toestanden een dysenterie-epidemie uitbrak. De patiënten lagen op wat stro op de stenen vloer van een kazemat met een gemeenschappelijk blik water om zich in te wassen, en een

benzinevat als WC. De eerste dode was de heer Koppen, een tweeënzestigjarige Hilversumse musicus. Later zijn de patiënten, dank zij de pastoor van Naarden, naar een ziekenzaal in de Weeshuiskazerne aldaar overgebracht. Te *Rotterdam* werd in de strafgevangenis aan de Noordsingel de heer van der Waals Sr., vader van de spion Anton van der Waals, herhaaldelijk zwaar mishandeld, omdat hij niet vertellen wilde waar zijn zoon was. Deze — gelijk later in zijn proces bleek — vertoefde toen met papieren van het bureau Nationale Veiligheid in Duitsland. Over de mishandelingen, de oude heer van der Waals aangedaan, schrijft de heer H. A. Lunshof in zijn brochure „De vlag halfstok". Te *Amsterdam* liet men in het reeds genoemde Levantkadekamp de gevangenen onder een dekzeil doorkruipen; hieronder lagen lijken in ontbinding. Het gebeurde 's nachts als voorbereiding voor het verhoor, met de mededeling: „Zo kruipen ze volgende week over jullie heen." In het kamp „Zeven Provinciënstraat", eveneens te *Amsterdam*, liet men Juni 1945 de heer Peters eerst een half uur looppas doen met op iedere hand een zware basaltinetegel. Daarna moest hij een bord in de hoogte houden, waarop stond: „Ik ben de beul van Amersfoort" en toen hij dit weigerde werd hij zo mishandeld dat de omwonenden ten slotte protesteerden. Drie weken later werd hij als volkomen onschuldig vrijgelaten. Men had de verkeerde voor gehad! In het kamp Da Costastraat, ook te *Amsterdam*, konden collaborateurs tegen vijfhonderd gulden een weekeind naar huis gaan en wie met tweeduizend gulden een feestavond voor de bewakers financierde, kreeg nog veel meer gunsten. Wee degene echter, die over geen geld beschikte. Zekere heer Smink uit Den Haag, opgesloten in een oud, volkomen donker kolenhok, moest er eens uitkomen om — op bevel — een kleine boodschap te doen, en toen hij dit niet kon werd hij veroordeeld om wegens weerspannigheid gramofoonplaat te draaien tot hij er bewusteloos bij neerviel. Een ander werd, de handen aan de enkels gebonden, zonder eten en drinken achtenveertig uur op de gang gelegd. De heer J. Ph. van Kampen, Vosmaerstraat 28 te Hilversum, werd een nacht in een cel met een stenen vloer, die men onder water gezet had, neergelegd (Augustus 1945). Te *Ommen* werden de mensen op afschuwelijke wijze met een tondeuse die niet geslepen was de haren „uitgeplukt". Te *Apeldoorn* werd de heer Loois in de Willem-III-kazerne verplicht om met een zak meel van vijftig kilogram op de rug honderd diepe kniebuigingen te maken en daarna een kwartier lang gramofoonplaat te draaien. Bij een andere gelegenheid schoot een sergeant, toen een gedetineerde naar zijn vrouw in de verte wuifde, wildweg door de rijen heen; resultaat een dode, aantal gewonden onbekend. Te *Epe* in het Pelzerkamp liet men de gedetineerden op een boerderij water pompen in emmers die gaten in de bodem hadden. Zij moesten dan met de emmers op het hoofd hard lopend — op de sokken — naar het kamp terug. En als zij hier kletsnat met lege emmers waren aangekomen kregen zij wegens wanprestatie slaag. Ook vielen er schoten bij. En dan begon het spel van voren af aan. Erger geschiedde toen hier de aardigheid af was. Een der gedupeerde waterhalers, de heer F. de Mos uit Den Haag, werd ter dood veroordeeld en ter executie tegen een boom geplaatst. Zijn vrouw, in hetzelfde kamp gevangen, dochter van een geachte

Scheveningse reder, werd genoopt om op een bankje staande de dood van haar man aan te zien. Er werd een serie schoten gelost, doch — het was waarschijnlijk als heropvoeding bedoeld — opzettelijk boven en rondom het slachtoffer. Zijn vrouw zakte bij de voorstelling bewusteloos in elkaar. Van dezelfde heer de Mos zij voorts in het voorbijgaan vermeld, dat hij wegens averechtse behandeling van een onbetekenend ongeval in 1947 een zijner benen moest missen. Te *Rhijnauwen* werd in de zomer van 1947 door een bewaker, die een dreigende houding bij iemand meende op te merken, van vlakbij geschoten, met als gevolg dat de vermeende opstandeling gewond en de heer Lammers, die er niets mee te maken had, gedood werd. De pers zeide toen: „bij een poging tot ontvluchting neergelegd". Te *Amersfoort* werd op Pinksteren 1946 de heer G. van der Lee uit Leersum door een buitenbewaker, die hier niets mee te maken had, binnen het kamp toegeroepen om door te lopen en toen het bevel niet direct werd opgevolgd, mogelijk niet verstaan werd, schoot hij .... een gewonde. In het kamp *Ellewoutsdijk* werd op 6 April 1946 C. A. de Kreuk vermoord (dader een bewaker — naam bekend). In het kamp Duinrust te *Overveen* werd eind Juni 1946 een gevangene zonder enige aanleiding door het bewakingspersoneel vermoord. De spion Chr. Lindeman (King Kong) werd 18 Juli 1946 in de Cellenbarakken te *Scheveningen* (ziekenzaal), na eerst met luminal en arsenicum vergiftigd te zijn, door een veertiental mensen in zijn ziekbed zodanig geranseld dat hij op 20 Juli d.a.v. overleed. Er was toen letterlijk van hem geen been meer heel. Zulke moorden zijn er bij tientallen gepleegd, overal. Men grave de doden eens op en onderzoeke, zo bijvoorbeeld de vele doden van de bloedakker te *Vught*.

Te *Laren* werd in het kamp Crailoo nog in Juli 1948 op klaarlichte dag de heer van der Hoven, die niet geheel normaal was en in een vlaag van verstandsverbijstering — een paar weken voor zijn invrijheidstelling — tegen de draad opvloog, in koelen bloede van dichtbij doodgeschoten. Natuurlijk — Befehl ist Befehl — we hebben het meer gehoord! De draad mag niet worden aangeraakt. De pers zeide dat „in de schemer iemand die ontvluchten wilde neergeschoten was". Ja, het pleegt 's middags om acht minuten over drie op 23 Juli niet te schemeren. Te *Amersfoort* heeft de heer Vermeulen mishandelingen in serie ondergaan. Eerst door zes NBS-manschappen in het oude politiebureau, toen in de eierhal door vier Nederlanders in Canadese uniform, waarbij hem zeven tanden werden uitgeslagen en hij dermate werd geschopt dat hij daarna zes dagen lang bloed waterde, ook zo geslagen dat nadien een hersenschudding en oorontsteking geconstateerd werden. Voor de variatie liep hij daarna enige ranselpartijen op in de Nederlandse Seintoestellenfabriek te Hilversum en keerde toen weer naar Amersfoort terug, waar hij met een gummistok dwars over het gelaat werd geslagen en zijn hoofdhaar droog werd afgeschoren, zodat zijn gehele hoofdhuid bloedde. Hij raakte aan het mishandeld worden zo gewoon, dat, toen eens een zeventigjarige grijsaard tot vijfentwintig stokslagen veroordeeld werd, hij deze portie overnam en ze inderdaad onder hoongelach van de bewakers ook te incasseren kreeg.

Mededelingen over brandende sigaretteneindjes die op blote armen of lijven van mannen of vrouwen werden uitgedrukt, komen *van alle kanten van het land*, afgewisseld met berichten over wandaden als bijvoorbeeld het inbranden van een hakenkruis in de wang van een meisje.

Zelfs sanatoria en verpleeginrichtingen maakten geen uitzondering op de mishandelingsregel. In Lommerrijk te *Hilversum*, sanatorium voor longlijders, werd de achttienjarige verpleegde Jansen uit Zwolle, getuige de heer G. Schouten, Dondersstraat 32 te Hilversum, met een gummistok zodanig afgeranseld — in het bijzijn van de commandant, die thans, naar men ons mededeelde, zelf terzake bonnenzwendel gevangen zit — dat hij niet meer lopen kon. De verpleegde G. Dorrestein uit Bussum werd zo geslagen dat hij een kaakfractuur opliep. De verpleegde J. Bast uit Hilversum, die open wondtuberculose had, werd met de gummistok dermate afgetuigd, dat zijn gegil door het gehele gebouw gehoord werd. De gedetineerde arts dr Schouten, chirurg te Hilversum, werd hier eens van de trap afgeschopt. Een zwangere vrouw werd er door een hoofdbewaker (naam bekend) hevig tegen de buik geschopt. Menige ongelukkige die eerst „gek" geslagen is, arriveert in het krankzinnigengesticht „*Franeker*", waar de dienstdoende arts de mensen toesnauwt, dat zij geen patiënten, doch misdadigers zijn en als zodanig behandeld zullen worden. Dit gebeurt dan naar het reeds getekende recept, rauw en mensonterend. Te *Amersfoort* kwam eens een transport geamputeerden aan, een twintigtal met enkele verpleegsters. De ongelukkigen werden stuk voor stuk van de wagens als onbreekbare ballast op de grond gesmeten. De jongste, een achttienjarige, geheel zonder benen, kwam zo onzacht neer, dat een gedetineerde verpleegster, mej. K. uit Bergen, zich niet langer beheersen kon en de bruut met haar schoen te lijf ging. Dit kostte de man een paar tanden, hij schoot hierop het meisje een kogel in het bovenbeen, waaraan zij thans nog lijdende is. Het zou eentonig worden hier nog meer voorbeelden te willen vermelden. We deden grepen uit het overstelpend materiaal dat vanuit alle delen van het land ter tafel ligt.

Ook wil ik hier nog vermelden dat velen uit schaamte (vrouwen met name) en anderen uit vrees voor represailles van de zijde van het DGBR of andere autoriteiten niet durven spreken en, beducht voor een strenger vonnis, verzocht hebben voorshands hun naam en het met hen gebeurde te verzwijgen. Die schaamte begrijpen wij. Maar dat werkelijk Nederlandse rechters en autoriteiten zich zover van het recht zouden verwijderen, dat represailles inderdaad te vrezen zouden zijn, het wil er bij ons niet recht in, zelfs niet waar voorbeelden spreken. Zeker echter is, dat veel om deze reden hier moest worden weggelaten, dat om vermelding schreeuwt, vaak juist feiten van de ergerlijkste soort.

* * *

Van praktijken bij „*verhoren*" willen we nog enkele kentekenende gevallen uit duizenden noemen. Te Vught werd de heer J. Boogaard uit Bodegraven door twee rechercheurs uit Leiden verhoord. Hij moest hiertoe op zijn knieën gaan liggen en de handen met op

elke hand een zware baksteen in de hoogte houden. In deze houding werd hij ondervraagd, dat wil zeggen, telkens als zijn handen zakten of zijn antwoorden niet naar de zin zijner ondervragers waren, sloegen de achter de ongelukkige geposteerde soldaten hem met de geweerkolf onder tegen de armen en voorts overal waar zij hem raken konden. Na afloop van dit verhoor werd hij op aanstichten der twee rechercheurs door de bewakers zijner barak wegens de inhoud van de hem afgeperste verklaring — die hij later weer herroepen moest — opnieuw afgerost. We noemen het geval van de bejaarde advocaat Neuthorn uit Zutphen, die te Utrecht in het kantoor van het bureau der Nationale Veiligheid op de Nieuwe Gracht, eind October begin November, zich eerst geheel uitkleden moest en naakt, ten einde goed koud te worden, een half uur voor een open raam op de tocht gezet werd. Vervolgens werd hij — nu alleen met een onderbroek gekleed — onder vijf felle schijnwerpers verhoord en na afloop in een donkere kelder geworpen. We noemen De Bruyn uit Eibergen, die daar op het politiebureau, na eerst onder zweepslagen naakt voor zijn bewakers op handen en voeten als paardje te hebben moeten dienen en allerlei mishandelingen te hebben doorgemaakt, vervolgens alleen in een hemdje gekleed — de handen en voeten strak aan elkander gebonden, zodat hij niet anders dan gekromd liggen kon — in deze houding gedurende vier dagen en vier nachten in een cel, waarin men tien centimeter water had laten lopen, te weken werd gelegd, daarna verhoord. Dit proces werd later nog eens herhaald. We noemen Z. Sleyfer, die te Amsterdam in een voorlopige bewaarplaats met de ene hand aan een buis, die op anderhalve meter hoogte liep, met de andere hand aan een buis, die langs de grond liep, werd vastgebonden en in deze houding achtenveertig uren lang op zijn verhoor werd voorbereid. We noemen Thomas de Vries, die in het kamp de Zwerver te Marum ten einde een bekentenis van hem los te krijgen eerst naakt werd uitgekleed, toen geslagen, toen onder een kraan met brandnetels werd ingewreven en vervolgens opgehangen totdat hij bewusteloos was. De ondercommandant AC. deed dit samen met de bewakers AD. en AE. Deze ondercommandant schoot ook eens iemand zonder enige aanleiding een revolverkogel in het zitvlak.

Zulke verhoren zijn er bij duizenden gehouden en welke waarde men aan processen-verbaal op deze wijze afgeperst moet hechten, behoeft niet nader te worden toegelicht. Dit is trouwens een hoofdstuk apart.

* * *

Ik sprak van de *heropvoeding*. Deze kan bogen op de Hoensbroekse methode. Hier werden, naar verschillende van elkander onafhankelijke getuigen meedeelden, tot dit doel de mensen met een ketting om de hals in hondenhokken geperst. Kwam er een bewaker voorbij, dan moesten zij er uit kruipen — op handen en voeten — en de bewaker vriendschappelijk aanblaffen. Deden zij het goed, dan kregen zij een goedkeurende schop en mochten weer in hun hok kruipen. Deden zij het niet goed of weigerden zij, dan volgde erger. Dan moesten zij tot de kin in de beerput en werden net zo lang op hun hoofd geslagen totdat zij onderdoken. Beerput- en

moddergeschiedenissen — we behandelen ze naar aanleiding van de Hoensbroekse practijk onder dit hoofdstuk „heropvoeding" — zijn er ontelbaar vele.

Te *Winschoten* moesten de gedetineerden in de tuin van het huis van bewaring greppels van twee meter diepte graven, die zij moesten vullen met beer en modder. Hier werden toen de gevangenen ingegooid, ingeschopt of moesten er zichzelf achterover in laten vallen en er dan doorheenrobben. Aan het eind van zulk een geschiedenis — het gebeurde meermalen — werd de gehele troep met een brandslang een weinig afgespoten. Dan moest men, zonder zich verder te kunnen of te mogen reinigen, aan het broodeten. Het werd er — het is een kenmerk van tal van plaatsen — op toegelegd om de mensen met beerhanden aan hun brood te zetten, of men wierp hun hun brood in de urine toe! Hoe vuiler hoe liever!

Te *Leeuwarden* werd iemand (we verzwijgen in dit vieze geval de naam, doch deze is ons bekend) genoodzaakt om met zijn vrouw samen per kar de beertonnen in een buurt zonder WC's op te halen, deze naar buiten de stad te rijden en — hier moest de vrouw ton voor ton over haar neergeknielde man uitstorten. Ze deed het — schreiende — om erger te voorkomen.

In vuiligheid — ik sla een groot deel dezer geschiedenissen met afkeer over — werd de strafgevangenis te *Scheveningen* het meest berucht. Hier moest men 's morgens met de beerton in galop de trap af en de hof in. Wie achteraan liep kreeg bij deze drijfjacht een regen van gummistokslagen te verduren. Rost van Tonningen, die hier zat en wie men opzettelijk te kleine schoenen gegeven had, zodat hij niet vlug genoeg wegkomen kon, kreeg hiervan steeds de hoofdportie. Op de hof moest men, alvorens de ton te mogen legen, met deze marcheren, oefeningen maken, snel opstaan, snel gaan liggen enzovoort, waarbij het er op toegelegd werd, dat er uit de tonnen gemorst werd of dat deze omvielen. Dit gebeurde natuurlijk steeds. Dan moesten de ongelukkigen het vuil met de handen bijeengraaien en weer in de tonnen werken. De athleet Tinus Osendarp werd hier ondersteboven met het hoofd in een volle ton gestopt, hetzelfde geschiedde met Harry Hoek, Peelen en anderen. Een ander, die flauw viel, kreeg de inhoud van een volle ton om bij te komen in het gezicht. Van iemand wiens glazen oog bij deze oefeningen uitviel, werd het door een bewaker met opzet stukgetrapt. Na terugkomst van de met vuil toegetakelde gevangenen in hun cel ontbrak hier natuurlijk water om zich te reinigen. Dit werd door de bewakers, die thans met wellust de gevangenen hun „ontbijt" toewierpen, niet gewenst!

In deze gevangenis werd vooral 's avonds en 's nachts op een verschrikkelijke manier huisgehouden en beestachtig geslagen. De bewakers, die dan meiden uit de stad voor tijdpassering bij zich hadden, richtten bacchanaliën aan bij welke de gevangenen de objecten waren. Zo werd eens op het „centraal" beneden in deze gevangenis met krijt op de vloer een groot hakenkruis getekend, dat daarna door het halfdronken gezelschap volgebraakt en volgespuwd werd. Toen moesten de gevangenen onder een regen van slagen met hun tong alles weer geheel schoonlikken. Een ander maal werd door de bewakers met hun

meiden een groot aantal gevangenen naakt uit de cel gehaald, waarbij de meiden de mensen een touw aan hun mannelijk lid bonden en ze zo in triomf met zich meevoerden naar beneden om daar op niet nader te noemen wijze hun slachtoffers verder te bespotten en te mishandelen. Een der gedetineerden werd hierbij volslagen krankzinnig. Het kwam voor, dat zulk een bacchanaal met het „zingen" van de avondzang: „'k Wil U, o God, mijn dank betalen", besloten werd. Een ander maal veroordeelde men een der slachtoffers ter dood, dwong hem om zijn testament te maken, liet hem toen door een bokser uit het gezelschap in elkaar rammen en zette hem toen voor schietschijf tegen de muur. De stenguns werden leeggeschoten, doch alle kogels misten. Het was blijkbaar slechts spel. De heer Thomson werd bij dergelijke gelegenheden meermalen opgehangen en daarbij vreselijk mishandeld. Ten slotte hing hij zichzelf op. Zo althans is de officiële lezing. Dat Rost van Tonningen, die bij dit alles het voornaamste mikpunt was en bij geen enkele vernedering werd overgeslagen – naakt uitkleden, liedjes zingen, slaag, vuiligheid enzovoort— dit niet uithouden kon, zal niemand verwonderen. Op 6 Juni 1945 's morgens, toen hij weer na een vreselijke nacht naar buiten werd gedreven om met zijn ton bevuild te worden, en de gummistokken voor hem reeds klaar werden gehouden, klom hij plotseling op de leuning van de eerste verdieping waar zijn cel gelegen was en sprong met het hoofd omlaag naar beneden.... dood. Dit werd gezien door F. Nuyen, Noorderbeekdwarsstraat 165, Den Haag, Damhof, Marcel Wolf, Van der Vaart, Brandse, Viëtor, Poot, Haakman en anderen, die twee meter achter hem liepen. Het was zelfmoord, ja, maar toch eigenlijk niet.

De vuiligheid was algemeen. In het kamp *Havelte* bij Meppel werd iemand gedwongen zijn eigen uitwerpselen op te eten; een ander, een oud-burgemeester, moest met zijn mond een stukje metaal uit de uitwerpselen halen, enzovoort. In de lugubere kelder van Heinekens brouwerij te *Amsterdam* moest een zieke (de heer Bartoes) met de handen een ton vol uitwerpselen schoonmaken.

Te *Gorinchem* werden iemand, een bejaard man, oud-burgemeester, de geslachtsdelen herhaaldelijk op de grofste wijze mishandeld, terwijl zijn dochters gedwongen werden dit aan te zien! Deze ongelukkige, die dank zij een ijzeren gestel het meest ongelofelijke heeft kunnen doormaken, is maandenlang vreselijk afgeranseld, eenmaal levend begraven, een ander maal onder een plank gelegd waarover de overige gedetineerden in looppas marcheren moesten, naakt in prikkeldraad geworpen, aan de polsen opgehangen en naakt hierbij tevens enige uren lang met een puntige stok op de geslachtsdelen „behandeld", naakt met een touw dat aan zijn geslachtsdelen gebonden was over de vloer gesleept, met honden- en kattendrek, dat men in een papier meebracht, de mond ingewreven en volgestopt, wat ongeveer vier weken lang hevige bloeddiarrhee veroorzaakte, enzovoort. De hier kort aangeduide mishandelingen zijn in de sententie van het bijzonder gerechtshof te Rotterdam ten volle vermeld en erkend — een uitzondering! De (ons natuurlijk bekende) naam vermelden wij hier om der wille van zijn familie niet; de viezigheden zijn zelfs een schande om te noemen, laat staan ze te doorlijden. En wat denkt men van gevallen dat mensen —

naakt — zich een gewicht van tien kilogram aan de geslachtsdelen zagen gebonden en zo moesten blijven rondlopen, uren lang!

Van de *Scheveningse* strafgevangenis noemden we hierboven de ochtendlijke en nachtelijke kwellingen. In de overige tijd was het evenwel niet rustig. Slechts om niet eentonig te worden slaan we de vermeldingen van het eindeloze mishandelen bij verhoren overdag hier over. Een geval als van Hans Zinkhaan, die op Zondag 26 October 1945, onder kerktijd (!), in de verhoorkamer door AF.. verschrikkelijk mishandeld werd en ook toen hij ineengezakt op de grond lag, nog voortdurend geslagen en tegen zijn hoofd geschopt werd, om daarna ,,verhoord'' te worden, is kenmerkend. Het slaan geschiedde hier op alle tijden van de dag. Wij kunnen bovendien onmogelijk naar volledigheid streven, het is ons slechts om een algemene indruk te doen.

* * *

We willen thans iets zeggen over *werkobjecten*. Te *Alphen aan den Rijn* moesten twintig man met de blote handen en zonder behoorlijk schoeisel uit een enorme glasschervenhoop stukken glas zoeken, waaruit brokjes van 6×6 cm gesneden konden worden: resultaat natuurlijk talloze wonden aan handen en voeten.

Van Scheveningen gesproken, hier treffen we onder de werkobjecten het opgraven van lijken. De bewoners van de Cellenbarakken moesten dit met de handen zonder enig werktuig doen. En alsof dit op zichzelf niet erg genoeg was, dwong men gedetineerden voor straf om zich gedurende lange tijd bij een halfvergaan lijk in de kuil neer te leggen, of prikte met de bajonet in de lijken en daarna in de levende mensen ten einde op deze wijze de ongeneeslijke lijkvergiftiging over te brengen. Hieraan viel onder anderen de Nederlandse politiekapitein Bergerfurt ten offer. Bijzonderheden zijn onder anderen aan dr Croin bekend.

De Cellenbarakken zijn niet weinig berucht. Bij het slaan werd hier een zekere regelmaat toegepast, namelijk steeds vijfentwintig stokslagen tegelijk, van welke een vast getal steeds op het hoofd en dit op vaste tijden 's daags, voor sommigen drie- of viermaal per dag. Hiermede werden onder anderen de heren Storm en Haak, Schenkweg 12, Den Haag, bedacht. Toen Storm ten slotte in het ziekenhuis aan de Zuidwal te Den Haag belandde, vroeg men hem daar met het oog op zijn littekens en wonden of hij in de hel van Dachau gezeten had. Het antwoord moest luiden: ,,Neen, in de Cellenbarakken.'' Het ergste werd hier mishandeld en geslagen door de bewakers AG., AH. en AI. Kentekenend voor de in deze inrichting heersende toestanden is, dat bijvoorbeeld de bewaker AG. een gedetineerde, de heer van der Pol, een trechter in de keel wrong en hier zo lang vloeistof doorgoot, totdat de man gestikt was. De bewaker werd hierbij geholpen door een andere bewaker AE. Een ander slachtoffer was de heer van Oosten uit Loosduinen, vader van negen kinderen. Toen mr van Genechten begin December 1945 zich hier van kant maakte, vond de gedetineerde hulpverpleger de Ruiter bij het wegbrengen van het lijk van Van Genechten in het lijkenhuisje het vergeten lijk van de heer van Oosten. Deze was te voren in de strafcel gebracht en toen ,,verdwenen''.

Van *werkobjecten* gesproken, noem ik ook hoe de heer Goedvree uit Putten eind October 1945 te Harderwijk meemaakte, dat een groot aantal mannen, ook hijzelf, in hun gewone kleren tot aan de borst toe een sloot in moesten om gewapend met een schop deze van vuil te reinigen. De gehele dag moest men tot dit doel in het in October reeds te koude water blijven. En dat zes dagen achtereen! Bovendien kreeg men na afloop van de werkdag geen droog goed. 's Morgens werd men letterlijk het water ingetrapt. Meermalen schoten de bewakers hierbij. De heer Goedvree getuigt hoe eens vlak achter zijn rug een stengun in het water geheel leeggeschoten werd. Dit tekent de geest waarin deze mishandeling plaatsvond. Dat mensen, die zulke werkobjecten overleefden, levenslang rheumatiek overhouden zal niemand verwonderen!

* * *

De veronderstelling is gemaakt, dat *strafgevangenissen* met ervaren beroepspersoneel beter zijn geweest dan de kampen met de van hier en daar bijeengeraapte bewakers. Daar is veel van waar. Maar — in de strafgevangenissen en huizen van bewaring voerden in 1945 en soms tot diep in 1946 toe de NBS-bewakingstroepen het hoogste woord, sleepten een deel van het oude personeel met zich mede en eerst langzamerhand kregen de meer solide elementen van het beroepspersoneel de teugels opnieuw in handen. We noemden de toestanden in de strafgevangenis te Scheveningen. Te Amsterdam daarentegen waren de huizen van bewaring betrekkelijk goed. Er zijn wel mishandelingen gebeurd (Woudenberg is zwaar mishandeld en onder andere tweemaal bewusteloos geslagen), ook is er ontzettend honger geleden. Maar in vergelijking met elders was het hier toch draaglijk. De strafgevangenis te Leeuwarden echter was, zoals ds J. R. J. Schut, oud-burgemeester van Sneek, getuigt, van eindeloos gehuil en gejammer vervuld. Ds Schut verhaalt, hoe bijvoorbeeld omstreeks Augustus 1945 hij en anderen zoals gewoonlijk naar de luchtcel gedreven werden om er strafexercities te doen, hard lopen met hoog knieheffen, achteruit werpen van het been, armen in de hoogte enzovoort en dit alles in zo hoog mogelijk opgevoerd tempo. Een der deelnemers, een Amsterdams zakenman van rijpere leeftijd, kon wegens invaliditeit ten slotte niet meer mee. Hij geraakte geheel buiten adem. Daarop sloeg de bewakende NBS-er, geholpen door een van het gewone personeel, hem met zijn zware met lood verzwaarde gummiknuppel zo hevig over de invalide voet, dat de getroffene bewusteloos neerviel en nog zes weken later de blauwzwarte voor van twaalf tot vijftien cm lengte scherp zichtbaar was. De ongelukkige moest door twee gedetineerden naar zijn cel gedragen worden. Het is één incident uit vele. Ze kwamen in allerlei afwisselingen voor. De gevangenen moesten aan de meest dwaze grillen van hun wellustige kwelgeesten voldoen en waren bovendien lichamelijk zo verzwakt, dat zich telkens bewustzijnsinzinkingen voordeden en men op kritieke momenten zeer gemakkelijk slachtoffer werd. Het menu bestond toen uit 225 g vaste stof per dag, namelijk brood dat vaak geheel bedorven was, soms geheel groen doorvreten, en een halve liter aardappelrats zonder enig vet, alsmede warm water waarin men met wat goede wil enige sporen van melk

kon vinden, door de bewakers blauwsel genoemd. Ds Schut verklaart in de periode van 25 April 1945 tot eind October 1945 hier van honderdzestig pond tot honderdzes pond te zijn afgenomen. Voorts, hoewel hij een koffer met schoon goed in de gevangenis had, werd hem maandenlang geen schoon goed gegeven en was reinheid onmogelijk. Aanvragen om ondergoed aan zijn vrouw te Sneek bereikten haar nooit. Bij verhoren in deze gevangenis werd ook hier, evenals overal in het land, geslagen en gemarteld. De directeur dezer gevangenis was op zichzelf een welwillend mens, maar er ging toch een klein jaar voorbij, voordat enigszins draaglijke toestanden bereikt werden. Des te meer is te begrijpen, dat, waar een welwillende directie ontbrak, de toestanden allicht barbaars waren en bleven. In de harde strafgevangenis te Groningen bijvoorbeeld is ook zeer veel geleden. Ik noem de oude mismaakte kleermaker Meems, asthmalijder bovendien. Deze werd naakt in een dwangbuis zo straf ingesnoerd dat zijn blaas niet meer lozen kon. Zijn handen waren in aangeschroefde bouten op zijn rug vastgemaakt en zo werd hij zesendertig uur in een ijskoude kelder opgesloten. Hij was na afloop nagenoeg gestikt, door en door verkild en leed onduldbare pijn. Ook de heer Enklaar heeft hier zeer veel geleden. Behalve met het dwangbuis voor mismaakte naakte grijsaards in een ijskoude kelder, jongleerde men hier ook met de middeleeuwse lepelstraf, enzovoort.

Mishandelingen van ongelukkigen en mismaakten zijn overigens in deze jaren geen uitzondering geweest. Zonder mij te verliezen in reeksen van gevallen noem ik bijvoorbeeld de heer Weijer uit Veendam, die — invalide — toen hij de trap naar de kelder niet gemakkelijk afkomen kon, eenvoudig naar beneden gesmeten werd en hier toen zo mishandeld, dat zijn kin verlamd op zijn borst hing en hij twee jaar later nog wegens de toen opgelopen verwondingen en kneuzingen onder behandeling was. Bij de mishandelingen moest hij voorts telkens zijn eigen bloed van de vloer oplikken.

* * *

We sluiten deze opsomming. Ze is voldoende om een algemene indruk — voorlopig — te geven.

Als bijkomstig memoreren we de reeds eerder terloops genoemde *uitplunderingen*. Deze kwamen niet slechts aan de Levantkade voor en ook niet slechts in het begin der internering, doch ook later, herhaaldelijk en grondig. Om een voorbeeld uit vele te noemen vermeld ik hoe mensen in Vianda te Hoek van Holland, nadat zij reeds eerder grondig gefouilleerd waren, eind Juni 1945 opnieuw onderzocht werden. Ieder moest zich tot dit doel geheel uitkleden, waardevoorwerpen die hij nog had (trouwring, vulpen, enz.) in een hoed werpen en al zijn kledingstukken en overig bezit op dekens op de vloer uitspreiden. Vanaf de dekens werden toen alle aanlokkelijk lijkende voorwerpen en kledingstukken, boven- en ondergoed, door het vrije personeel buitgemaakt. Protesteerde iemand, dan volgde slaag en andere mishandeling, zoals het op de maat van de gummistok naakt op een tafel laten dansen. Van de inhoud van de hoed kwam natuurlijk ook nagenoeg niets terug. De verantwoordelijke commandant was hierbij tegenwoordig. Toen een der gedupeerden hem vroeg

of deze wijze van fouillering zijn instemming had, luidde zijn antwoord: „In Dachau was het nog erger.” Ja, daarin kan hij gelijk gehad hebben. Maar de infectie is toch blijkbaar niet tot één volk beperkt gebleven. En bovendien — de oorlog was voorbij. Het gebeurde nu in niet-oorlogstijd. Van dergelijke roverijen is een kroniek te geven die tot heden toe doorloopt. Ik kan er persoonlijk van meespreken. En klachten helpen niet. En wat dunkt u van pogingen tot chantage, die bij verwanten van gedetineerden ondernomen worden? Ze zijn er zeer vele. Als voorbeeld noem ik hoe mevrouw Brands te Amsterdam, onder voorspiegeling dat de toezichthouder der Stichting Politieke Delinquenten voor geld haar man zou kunnen vrijkrijgen, zich een kwitantie zag voorgelegd, aldus luidende: „Ondergetekende, A.J. (naam is ons bekend), toezichthouder der Stichting Politieke Delinquenten te Amsterdam, verklaart te hebben geleend aan mevrouw Brands-Douwes te Amsterdam de somma van f 400.—, welk bedrag hij verzoekt hem over te maken,” enzovoort. Deze toezichthouder, die inderdaad zijn legitimatie als zodanig toonde, zette de arme vrouw op deze wijze f 700.— af. Het was geen wonder dat zij met haar laatste geld haar man probeerde te helpen, want hij behoorde onder de zwaar mishandelden. Op dezelfde wijze is aan mevrouw Wijtsma haar laatste geld (f 300.—) ontfutseld, enz. enz.

Of wat dunkt u van de marechaussee (naam is ons bekend) die aan een gedetineerde in het kamp zonder meer een goede lederen motorjekker afnam, en „unverfroren” met het gestolen kledingstuk aan rustig het kamp bezoekt waar de bestolene verblijft? Klagen? Weet de lezer wat rechteloosheid is? De Augiasstal, die in dit geschrift op een klein kiertje opengedaan wordt, ligt zo vol, dat wij onzerzijds aan de schoonmaak vertwijfelen.

Ik had het over de waarde van *afgeperste processen-verbaal.* Dit is wederom een bijkomend hoofdstuk van schande. Ik heb persoonlijk een proces-verbaal gelezen, door twee rechercheurs opgemaakt onder ambtseed, waarin zij zogenaamd de echtgenote van de gedetineerde, tegen wie zij bezwarend materiaal trachtten samen te brengen, laten verklaren dat zij door haar man in 1940 onder vreselijke lichamelijke mishandelingen gedwongen was geworden om lid van de NSB te worden en dat telkens als zij protesteerde nieuwe mishandelingen volgden. Twee foliovellen getikt met de meest blauwbaardachtige barbaarsheden. Maar deze vrouw, mij ook persoonlijk bekend, verklaart nimmer iets van deze aard verklaard te hebben en noemt het ambtsedig stuk volkomen uit de duim gezogen. Zij heeft, naar mij zeer goed bekend is, aan de betrokken rechtsinstanties uitdrukkelijk het tegengestelde van deze ambtsedigheid medegedeeld. Zulke ambtsedigheden bekommeren zich niet om de waarheid doch alleen om de vraag, hoe zij aan het hof materiaal voor een veroordeling kunnen verschaffen, het doet er niet toe hoe! Schrikt het hof nog als een getuige komt verklaren dat zijn in 1945 of 1946 afgelegde getuigenis hem afgeperst was? Het passeert als iets dat niemand doet schrikken. Hoeveel trucs, die het daglicht niet velen kunnen, hoeveel pogingen om onder de schijn van hulp aan gedetineerden hun in vrijheid verkerende vrouwen en verloofden te

misbruiken — gevallen zijn ons bekend — hoeveel gevallen van afzetterijen en oplichterijen.... De vraag is onder ons sterk, hoe ter wereld uit toestanden als in dit geschrift aangeduid en slechts voor een klein deel genoemd, ooit rechtvaardige procedures voortvloeien kunnen. Dan zouden de tribunalen en hoven wel een buitengewoon onderscheidingsvermogen bij de beoordeling van het op zulke wijze hun voorgelegde materiaal moeten hebben. Och, we kennen de practijk.

* * *

De pers! Het is een nieuw bijkomend hoofdstuk van tortuur. Zeer vaak neemt de pers na het horen van de eis met een beleefde buiging van de rechtbank afscheid en demonstreert, dat zij om de verdediging even weinig maalt als om de décharge. Ligt hier rechtsbehoefte of wraakbehoefte aan ten grondslag? Voorts moet men de zo vaak willekeurig verdraaide verslaggeverij al even vaak machteloos en rechteloos over zich heen laten gaan.

* * *

Ik heb gezegd in dit geschrift excessen te willen laten liggen. Dat is geen pose, want natuurlijk zijn er ook excessen bij menigte geweest. Ten bewijze geef ik een paar aanduidingen. Wat dunkt u bijvoorbeeld van de arts AK., die in het hospitaal te Vollenhove de patiënt Waanders, toen deze met het oog op een operatie onder narcose gebracht was, bij deze gelegenheid tevens een hakenkruis in de buik sneed? Of van de arts AM. uit Meppel, die mevrouw Spiker tegen haar wil ongeveer een liter bloed aftapte en haar toen zonder rust of versterkende middelen in looppas naar haar kamp terugzond, met de opdracht haar beslist niet meer dan het gewone „eten" te geven! De getroffene, door ontbering reeds zeer uitgeput, werd nu ernstig ziek en heeft het bij de dood af gehaald. En wat dunkt u van het boerengezin te Nieuw-Beerta, man, vrouw en kinderen, dat gezamenlijk in eigen woning levend verbrand werd? En van de sterilisatie-geschiedenissen te Eindhoven? En van rijden over op de grond liggende naakte gevangenen per rijwiel? Van meisjes elders, die als dusgenaamde moffenhoeren — kinderen van veertien incluis — op ondersteldе geslachtsziekten onderzocht moesten worden en geschonden, verkracht, uit dit onderzoek kwamen? En zo rauw verkracht, dat volgens verklaring van haar vader de geslachtsdelen van een meisje van vijftien jaar daarna met veertien krammen gehecht moesten worden. Van de roofmoord op tien mensen (onder wie de heren Frikken uit Emmen, Jonkman uit Vlagtwedde, enzovoort) te Oldeberkoop, waarheen ze tot dit doel vanuit Wolvega gebracht werden, om hier op een afgelegen landweggetje na uitplundering in koelen bloede op bandietenmanier te worden afgemaakt? Of van het geval van de gedetineerde (naam is ons bekend) wiens vrouw in een cel naast de zijne aan het gillen werd gebracht en tot wie gezegd werd: „Je hoort je vrouw — als je wilt dat ze ophoudt met gillen, moet je deze verklaring ondertekenen...."

* * *

Justitie heeft gesproken over een „onderzoek op verzoek van

betrokkenen". Dit is in een rechtsstaat niet normaal. Ook wij niet-juristen weten dat onderzoek naar moord en mishandeling zonder aangifte door de betrokkenen in naam van het algemeen belang door de justitie zelve ambtshalve geschiedt. Maar afgezien hiervan, de vele honderden vermoorden hebben afdoende redenen om geen onderzoek meer te vragen en de levenden hebben deze eveneens. Indien justitie eens „een onderzoek naar dit onderzoek" instelde, zou zij ervaren kunnen, dat de Augiasstal tot de nok toe vol ligt en geen Niagara-waterval hem leegspoelen kan. Wij stemmen toe, dat vele goed bedoelende ambtenaren zich oprecht ingespannen hebben om een objectief onderzoek te bewerkstelligen. Maar het aantal terzake niet goed bedoelende officianten is, naar onze ervaring gerekend, groter en sterker. Dit aan te tonen zou opnieuw een brochure vullen. Wij zien er op dit moment van af. Slechts vermelden we ter illustratie van deze opmerking, dat het „rapport" van schrijver dezes thans bijkans een jaar in handen van tal van autoriteiten, ook van justitie is, maar dat nog *nooit* iemand van officiële zijde hem er over gehoord heeft, evenmin *ooit* enig officieel onderzoeker hem naar zijn bewijsmateriaal heeft gevraagd en de enige officiële belangstelling, die hij ondervond, bestond in de inbeslagneming van een groot deel van zijn bewijsmateriaal, speciaal de schanddaden met vrouwen betreffende — zulks op last van de commandant van Westerbork — waarna dit materiaal „verdwenen is". Een tweede desgelijke poging in het kamp Laren mislukte. Men bedenke — het aantal betrokkenen, schuldigen aan moorden en mishandelingen, loopt in de tienduizenden. En een „onderzoek" is bij deze enorme kwantiteit onmogelijk. Bovendien zijn de meest schuldigen onbereikbaar, namelijk hierdoor, dat ze niet hun handen bezoedeld hebben, doch dit anderen hebben laten doen en zelf achter de schermen bleven. Eerst als een onderzoek vaststelt dat een echt onderzoek „onmogelijk" is, zullen wij van de objectiviteit overtuigd geraken. Mede weet men dan afdoende dat een andere methode ter oplossing noodzakelijk is, namelijk „de streep er onder", royaal en van grote allure. Wij onzerzijds *willen* geen wraak, bestrijden deze, waar wij kunnen. We willen een oplossing, een einde, en strijden daarvoor zowel om der wille van de betrokkenen als om der wille van de gemeenschap, die niettegenstaande alles óók de onze is en blijft!

* * *

Genoeg! Ik heb een algemene indruk aangaande het gewone willen geven, aangaande de doorsnee-toestanden gelijk die in 1945 en 1946 overal in het land geheerst hebben. Ja, ook nog in 1947 en 1948. U acht dit overdreven? Dan moet u het verslag eens lezen van het transport van tweeënzestig Nederlanders uit Ludwigsburg naar Nederland door de „Koninklijke" marechaussee, dat op 15 Februari 1947 begon! Eén dode, tal van hoofden waar de bebloede vellen bijhingen, bijna geen eten of drinken, leeggeplunderde bagage — slot, in een middeleeuwse, natte, donkere kelder van het fort Honswijk! Voor de dode namen de heren een andere willekeurige Nederlander in de plaats, die zes maanden nodig heeft gehad om te bewijzen dat hij niet met dit transport was meegekomen. Een rechtsstaat?

Ik laat het bij het hier gebodene zeker niet te donker gekleurde kleine fragment, uit het ontzaglijk vele materiaal.

* * *

Ik meen genoeg gezegd te hebben om thans enige conclusies, zoals die onder slachtoffers en medegenoten leven, te mogen naar voren brengen. Vooreerst moge tot elk farizeesgezinde gezegd worden, dat gruwelkampen niet alleen in oorlogstijd bij de heidenen en barbaren voorkwamen. Zeer zeker, gaskamers hebben, voor zover ons bekend, hier niet gefungeerd en galgen hebben hier minder gestaan dan ginds, naar wij vermoeden. Maar, waren de Duitse kampen, zoals we die thans uit na-oorlogse mededelingen breder hebben leren kennen, ruw en radicaal, de Nederlandse kampen en gevangenissen in vredestijd waren sadistisch.

De *Gooi- en Eemlander* schreef op 26 September 1947 naar aanleiding van het adres van geestelijke en sociale verzorgers te Vught:

„Wij hebben geglimlacht als Duitsers beweerden dat zij niet „*wisten*" wat er in de hel van de concentratiekampen gebeurde. Nu kunnen wij daarvan iets begrijpen. Want ook wij weten niet wat er in „*onze*" interneringskampen gebeurt. Daar wordt wel niet lichamelijk maar wel geestelijk vermoord en dat is veel erger, niet alleen voor het individu maar ook voor de samenleving, waarin deze nihilisten een besmettingshaard gaan vormen." Men ziet, de Gooi- en Eemlander schreef een goed woord bij wat zij wist. Maar ze wist *niet*, hoe in de Nederlandse kampen *wel* lichamelijk gemoord werd. En ook dit moet zij en moet ons volk weten, niet om in een schandaalkroniek zich te verlustigen, of over eventuele schuldigen te richten, maar om naar christelijke toestanden te kunnen terugkeren, voordat het te laat is!

De *Linie* schreef op 28 Mei 1948:

„Er is ook nog een andere overweging (ten aanzien van amnestie). De overweging van de misdaden — wij zeggen met dit woord waarlijk niet te veel — welke door Nederlanders in de kampen te Westerbork, te Vught, te Gorinchem en elders zijn bedreven. Misdaden als bijvoorbeeld het doodslaan van geïnterneerden, het doodschieten van mensen zoals te Vught door Nederlandse stoottroepen na de bevrijding geschiedde. Er zijn martelingen en onmenselijkheden geschied, waar geen woorden voor te vinden zijn en het wellicht het beste is er over te zwijgen. Men vraagt zich af, of de bestialiteiten die vele Duitsers tijdens de bezetting bedreven en die behoorlijk door een gerechtshof dienen te worden bestraft, wel de speciale eigenschappen van één volk zijn? Men begint zich af te vragen, of onder bijzondere omstandigheden niet *ieder* volk tot dergelijke wandaden in staat is? En men moet dan de vraag stellen of wij — u en ik — verantwoordelijk gesteld zouden willen worden voor deze door Nederlanders na de bevrijding bedreven en hier slechts kort gesignaleerde misdaden....? Men komt slechts tot één conclusie, dat deze zaak, die in haar uitvoering de hardheid draagt welke het karakter van de bezetting zeer nabij komt, slechts kan worden opgelost door een man die oordeelt naar de strenge beginselen van het christendom en die desnoods tegen de wens van een geheel volk in daarnaar zou durven beslissen. Op die man.... wachten wij!"

Ook dit is een goed woord. Wij maken enkele aantekeningen. Het beste wellicht, zegt de Linie, is, om er verder over te zwijgen. Ja, ook wij hebben op zichzelf niet de behoefte om deze schanddaden uit te stallen en zien gaarne het moment komen, dat door een dikke streep onder deze gehele affaire er het zwijgen aan toegevoegd worden kan. Maar.... deze dikke streep moet eerst komen! En zo ver zijn wij helaas nog niet.

Bestraffing van schuldigen! We weten het. De autoriteiten gaven op klachten over deze gruwelen te kennen dat deze bestraffing zou plaatsvinden. Men begon er aan. En het resultaat toont de onjuistheid. Toen eens in het kamp te Haamstede 's avonds op bed door enkele gedetineerden gezongen werd, en zij op sommatie van een bewaker, die als buitenbewaker met het gezang niets te maken had, niet direct stilhielden, schoot deze bewaker Arie Leijdekker uit Zierikzee op zijn bed dood. De bewaker (AL. uit Brouwershaven) kreeg drie maanden. Een ander geval werd met een maand bestraft. Er is ook — dit vermelden we mede — een straf van drie jaar gevallen. Maar komen we hiermee verder? Onzes inziens niet. Te minder, omdat de schuldigen aan genoemde gruwelen exponenten zijn van een algemeen zich openbarende volksgesteldheid, voor hetwelk niet alleen de direct schuldigen, maar bijvoorbeeld ook diegenen, die hen aanstelden, en eigenlijk het gehele volk aansprakelijk is. Daarom is de bestraffing van hier en daar een schuldige een lapmiddel, dat de kwaal zelve niet wegneemt noch vereffent.

Het zware leed in de kampen en gevangenissen is een deel van de bijzondere rechtspleging, welke het Nederlandse volk gewild heeft. Dát is de zaak en dát is de kwaal. Maar tegenover deze hardheid (woord van de Linie) moet naar de strenge beginselen van het christendom (eveneens een woord van de Linie) teruggekeerd worden voordat het te laat is. Het geïnterneerde volksdeel heeft krachtens de bijzondere rechtspleging veel geleden. Vooreerst werd hun bezit geliquideerd, hun positie verwoest, hun pensioen hun ontnomen. Vervolgens werden zij uit hun beroep uitgezuiverd (vreselijk woord) en zullen zij, als zij eenmaal weer in de maatschappij terugkeren, in een ander vak dan het hunne en dan grotendeels op rijpere leeftijd onderaan de ladder en dan van voren af aan als ondeskundigen moeten beginnen. Hun gezin is verwoest, het aantal echtscheidingen, kunstmatig afgedwongen of uitgelokt, is enorm, hun kinderen zijn ontworteld, uiteengeslagen deels wrakhout geworden. De gedetineerden zijn in de kampen uit den treure mishandeld. En na dit alles komen de tribunalen en de bijzondere gerechtshoven en beginnen, alsof er nog niets gebeurd is, met de bestraffing, en dan met zo zware straffen als in onze rechtspleging nog nooit voorkwamen, vaak ook zo willekeurig lijkende, als werd het lot er voor getrokken. De oude rechtsregel is: „niet tweemaal straffen voor eenzelfde feit" (non bis in idem). Dit is een goede, ook een christelijke regel. Maar het hier getroffen volksdeel is zevenvoudig en meer dan zevenvoudig gestraft. Dit is Lamechswraak in Genesis getekend en geen christelijke rechtsorde.

Bovendien, het is mij bekend — en dit kan met uitvoerige bewijzen, die tot dusver grotendeels nog niet ter tafel kwamen,

gestaafd worden — dat het de Duitse bezettingspolitiek was (van Seyss Inquart, Rauter, enzovoort) om ten bate van de Duitse annexatieplannen de NSB bij het Nederlandse volk dermate te compromitteren en gehaat te maken, dat het na de Duitse overwinning zeer gemakkelijk zou zijn om de NSB, als natuurlijk ongeschikt voor de leiding van het volk, opzij te zetten en te verwijderen. Bij de Duitse overwinning zou de NSB het eerste en het verste weggezet zijn geworden. De overwinning hebben de Duitsers niet behaald, maar hun politiek ten aanzien van de NSB is geslaagd. De NSB werd aan het einde van de oorlog door ons volk meer gehaat dan de Duitsers zelven. Zodra echter ons volk algemeen en met bewijzen weet, dat dit een Duits oorlogsdoel was, dat op geraffineerde wijze de NSB in een zoveel mogelijk verkeerd licht heeft geplaatst, en dat aan deze politiek, waartegen de NSB niet opgewassen was, zij deels ook door eigen fouten en zwakheden ten offer is gevallen, zal men ongetwijfeld ophouden dit Duitse oorlogsdoel zonder meer verder te dienen en tot een objectiever beoordeling, die thans ontbreekt, willen terugkeren. Deze objectieve beoordeling zal inhouden, dat men alleen reeds om zuiver menselijke redenen, nog afgezien van alle christendom, van een groot deel der bijzondere rechtspleging zal moeten en willen terugkomen. Deze rechtspleging — en dan bedoelen wij alles bijeengenomen, niet slechts de wetgeving op zichzelf — is, door Duitse infectie in meer dan een opzicht meegesleept, veel te ver gegaan. We nemen het niet op voor de duidelijk criminele gevallen onder de gedetineerden. Maar — was om hen te bestraffen het gewone strafrecht niet volkomen voldoende? Ook nu nog? Het merendeel van het om der wille der politiek thans vervolgde volksdeel is niet zo slecht als het volk ten gevolge der listige Duitse politiek denken moet. Het was *toen* niet zo slecht en het is het nog niet. Daarom is het ook nog niet te laat!

De Linie sprak over terugkeer tot de strenge beginselen van het christendom na al de genoemde hardheid. Uitnemend! Het bijzondere recht heeft artikel 1 van het W. v. Str., dat zegt: „Geen feit is strafbaar dan uit kracht van een daaraan *voorafgaande* wettelijke strafbepaling", buiten werking gesteld. Maar kan dit zo blijven? Rousseau, een der vaders van de democratie, schreef eens: „La loi, qui punirait les délits, commis avant qu'elle existait, serait une tyrannie," dat is: de wet, die delicten bestraft, welke bedreven zijn voordat zij bestond, zou een tirannie zijn. Dit beginsel blijft bestaan zolang er democratie is en ook zolang er christendom is. Want reeds negentien eeuwen lang preekt het christendom naar Romeinen 4 vers 15: „Waar geen wet is, daar is ook geen overtreding" en naar Romeinen 5 vers 13: „De zonde wordt niet toegerekend als er geen wet is". Dit beginsel blijft zolang het christendom zichzelf blijft. Kan men hiernaar — na al de doorleefde hardheid — niet terugkeren? We pleiten er voor! Heeft ons oordeel voor het Nederlandse publiek enige waarde, dan leggen wij de volgende vraag op tafel: „Wilt de zaak door een afdoende grondige, zuiverende, algemene amnestie beëindigen, voordat het te laat is." Menig ander land ging hierin reeds voor. Wij vragen dit niet alleen voor onszelf. Wij vragen het ook voor de schuldigen aan de in dit geschrift getekende gruwelen. Wij vragen een radicale dikke streep, een christelijk einde van de

ellende om dan — over en weer — over de besproken dingen te kunnen zwijgen.

Thans is een diepe en gefundeerde verbittering ten dele nog in de kampen en gevangenissen opgehoopt. Maar, al naarmate de gedetineerden thuiskomen, verbreidt de infectie ervan — er waren immers een honderdtwintigduizend geïnterneerden — zich over de vele honderdduizenden hunner verwanten en vrienden. Deze infectie, die door de Gooi- en Eemlander zeer terecht als een besmettingshaard van nihilisme werd aangeduid, werkt het communisme in de hand. Niet omdat deze mensen het hiermede principieel eens zouden zijn, maar omdat alle nihilisme het communisme bevordert en dient.

Zal de Westerse Unie ons vaderland tot een sterke stee in de verdedigingswal van het westen maken, dan is nodig dat deze vijfde colonne van verbitterden en met haat geïnfecteerden weer tot herstel van eerbied voor volk en overheid, voor kerk en christendom worde gebracht. Het kan nog. Het is nog niet te laat!

Met verlof tot publicatie,

VanderVaartSmit

(Dr H. W. van der Vaart Smit)

BIJLAGE

Aan
Zijne Excellentie
de Minister van Justitie

Excellentie,

Naar aanleiding van Uwer Excellentie's opmerking in de memorie van antwoord aan de Eerste Kamer inzake het rapport-Van der Vaart Smit over moorden en mishandelingen in de kampen en het „onderzoek op verzoek van betrokkenen"

heeft ondergetekende, dr H. W. van der Vaart Smit, geboren 20 Januari 1888, thans verblijvende in de Cellenbarakken te Scheveningen, schrijver van bedoeld rapport, de eer met verschuldigde eerbied ter kennis van Uwe Excellentie te brengen:

a. dat, afgezien van de vraag of in een rechtsstaat onderzoek naar moorden en mishandelingen niet reeds zonder aangifte van de betrokkenen op initiatief der overheid zelve pleegt te geschieden, ondergetekende en de velen, in wier naam hij medespreken kan, in een dergelijk onderzoek zeer weinig heil kunnen zien; en wel:

omdat naar berekening dezerzijds het aantal direct en indirect aan deze misdrijven schuldigen vér over de tienduizend bedraagt, en dit zeer grote getal in volle vrijheid en in de volle macht hunner positie verkerende mensen betekent, dat tegenover het aantal goed bedoelende ambtenaren een zeer groot aantal terzake niet goedbedoelende staat, die er maar al te veel belang bij hebben, dat er van zulk een onderzoek weinig terechtkomt — een visie, die door vele desbetreffende ervaringen bevestigd wordt;

omdat voorts de enkelen, die hier en daar bestraft worden, dit relatief ten onrechte lijden, daar de schuld terzake bij meer dan tienduizend ligt, de eigenlijke hoofdschuldigen, al hebben zij ongeschikte elementen op de gevangenen losgelaten, zich, voorzover zij niet zelven de handen bezoedelden, buiten schot weten te stellen, de gegeven straffen over het algemeen niet in verhouding staan tot de ernst der gepleegde misdrijven, en de schuld als geheel naar het oordeel dezerzijds niet bij individuen ligt, doch bij een volksmentaliteit, die zowel uit de oorlogsomstandigheden als uit het wezen der bijzondere rechtspleging voortvloeit;

omdat bovendien het te vervolgen kwaad van moorden en mishandelingen niet op zichzelf staat maar een onderdeel blijkt te zijn van een geheel van onrechtmatige handelingen, waartoe onder andere behoren een enorm getal dieverijen, oplichterijen, chantagegevallen op (vrouwelijke) verwanten van vervolgden, vervalste en gefingeerde processen-verbaal, afgeperste, later herroepen maar toch weer gebruikte getuigenissen, op allerlei wijzen scheef getrokken rechtsposities, van welke redres onmogelijk schijnt enzovoort, zodat de consequenties van de eis tot onderzoek en bestraffing in het

midden van een Augiasstal voeren, die met gewone menselijke middelen niet te reinigen schijnt;

b. dat, indien Uwe Excellentie een objectief „onderzoek naar het onderzoek" zou kunnen doen instellen, een en ander spoedig overtuigend zou blijken;

c. dat ondergetekende en vele anderen met hem daarom enerzijds wel doen wat zij kunnen, ten einde de overheden en zo nodig de publiciteit op de hoogte te doen komen van de werkelijke toestand — met het hoofddoel de beëindiging der bijzondere rechtspleging te bevorderen — doch anderzijds niet aan de getroffenen kunnen aanraden om aangiften te doen maar veeleer als „deskundigen" terzake hen tegen represailles menen te moeten waarschuwen, en dat ondergetekende als illustratie van het boven aangevoerde hieraan toevoegen kan, dat, hoewel zijn bovengenoemd „rapport" reeds een jaar in handen der autoriteiten is, hij terzake nimmer gehoord is, niemand van officiële zijde hem ooit naar zijn bewijsmateriaal gevraagd heeft en de enige officiële belangstelling, die hij ondervond, hierin bestond, dat de kampcommandant van Westerbork een deel van zijn „gevaarlijkste" bewijsmateriaal in beslag liet nemen en „verdwijnen", dat een tweede dergelijke poging in Laren mislukte, en dat hij herhaaldelijk met represailles bedreigd werd.

Om al deze redenen verzoekt ondergetekende aan Uwe Excellentie het bovenstaande te willen toetsen ten einde vast te stellen

dat een onderzoek naar al het gebeurde practisch zowel onmogelijk als ongewenst is,

dat terecht ondergetekende en zijn medestanders een houding aannemen als boven omschreven,

en dat zodoende als enig alternatief een vérgaande beëindiging der bijzondere rechtspleging overblijft.

Met verschuldigde eerbied
Uwer Excellentie's getrouwe dienaar

VanderVaartSmit

(Dr H. W. van der Vaart Smit)

nr 8967/57
Cellenbarakken Scheveningen

Scheveningen, 25 April 1949.

VanderVaartSmit

Met verlof tot publicatie.